

Ponedjeljak, 3. mart 2003.

Statusna konferencija

Svedok Ivan Grujić

Otvorena sednica

Optuženi je pristupio Sudu

Početak u 9.10 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MEJ: Kao što vidite sudija Robinson (Robinson) danas nije ovde, ne oseća se dobro. Nije se osećao dobro ni prošle nedelje i nije se još oporavio. Zato on neće prisustvovati sednici ni danas, ni sutra. Pretresno veće koristeći se svojim ovlaštenjima iz Pravila 15bis, odlučuje da će da nastavi da zaseda u sastavu od dve preostale sudije budući da smo se uverili da je to u interesu pravde da se nastavi sa suđenjem u ovom predmetu što je moguće ekspeditivnije, osim ukoliko nema prigovora. U redu. Gospodine Najs (Nice), to naravno znači, a moram to jasno da dam do znanja svima, da Pretresno veće ne može da donese nikakve odluke budući da se sada sastoji samo od dva člana, dakle, nikakve odluke osim onih koje su apsolutno potrebne za nastavak suđenja u toku današnjeg i sutrašnjeg dana. Konkretno govoreći, nećemo donositi nikakve odluke o argumentima koje ćemo čuti o Torkildsensu (Morten Torkildsen) niti o drugim stvarima koje se tiču vođenja ovog predmeta. Sudija Robinson će pošto se vrati na posao imati prilike da pročita vaše argumente i Pretresno veće će onda da donese svoju odluku.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, ukoliko sudija Robinson želi da neko od strana kaže nešto konkretno o nekim stvarima on će biti u mogućnosti da to zatraži od nas kad se vrati.

SUDIJA MEJ: Da, moći će.

TUŽILAC NAJS: Kažem to zato jer se iz zapisnika dobro vidi da sudija meni sa vremena na vreme postavlja pitanja, a takođe časni Sude, da li bi bilo dobro da onda naše dodatne argumente o finansijskom izveštaju iznesemo posebno?

SUDIJA MEJ: Da, nisam želeo da budem neljubazan. Ja kad kažem dokaze o finansijskom poslovanju mislim na svedočenje i izveštaje gospodina Torkildsena.

TUŽILAC NAJS: U redu. On upravo sada evo sedi do mene. Znam da smo prošle nedelje gotovo završili jednu temu, ali je optuženi želeo da kaže još jednu rečenicu o tome, pa bismo možda sada mogli prvo da damo njemu šansu.

SUDIJA MEJ: Da. Ako se dobro sećam slušali smo vaše argumente, čuli smo deo tih argumenata, vi ste nam dali jednu tabelu.

TUŽILAC NAJS: Da, tabela se spominje u paragrafu 54 izveštaja koji pokriva Kosovo, ali i deo ranijeg perioda. I sada je ta tabela, taj grafikon dopunjen tako da se u njemu nalaze i izvori na koje se gospodin Torkildsen oslanjao kad je donosio zaključke koji se nalaze u dijagramu. Ja sam vam već pokazao neke stvari u dijagramu, ali potrebno je da se kaže još samo nešto. Taj dijagram, dakle, pokazuje redosled toka novca kako se njime koristio optuženi. Tu se vidi način na koji je novac kontrolisan i način na koji je korišćen da bi se finansirale operacije koje leže u srži navoda protiv optuženoga. Mislim da ne moram ništa više da kažemo, Pretresno veće će biti u situaciji da dalje prouči detalje ovog izveštaja kad to bude bilo potrebno. Samo trenutak, već sam uspeo da izgubim najvažniji komad papira. Znači, prvi izveštaj pokriva Kosovo. Međutim, ipak je nešto šireg karaktera budući da iznosi istorijat i ukupno gledano u tom izveštaju se navodi da je optuženi, čak i kad je bio predsednik Srbije, a ne predsednik Jugoslavije, imao kontrolu nad republičkim telom Upravom carina i to je korišćeno za nabavku novca za ove svrhe. To je veoma važan deo iskaza. Mi smo možda već imali rečenicu ili dve iskaza od živih svedoka u vezi sa time, ali način na koji je napravljen ovaj dijagram i na koji su izneseni argumenti u izveštaju su takođe važni. Tu se pokazuje način na koji je optuženi kontrolisao pokret i korišćenje novca i na taj način je bio u situaciji da zane-mari zakone koji su regulisali savezne poreze. Takođe se vidi da je taj novac korišćen za MUP Srbije po naređenju Srbije i to van normalnih uobičajenih kanala. I taj način se u potpunosti poklapa sa navodima optužbe, a to su da je on u potpunosti imao kontrolu nad tim snagama i da se tom kontrolom koristio na način koji se obično ne smatra uobičajenim za osobu na jednom od ta dva položaja, predsednika Srbije ili predsednika Jugoslavije.

Zanimljivo je da se ovde primeti, šta može da se nađe u rezimeu zaključaka prvog izveštaja, da u domaćim predmetima, to je u paragrafu 13, koji se vode protiv ovog optuženog i drugih, da se tamo optuženi povezuje sa ljudima poput Šainovića, Milutinovića, Stanišića, Markovića. Sve su to imena sa kojima je on povezan i kad je reč o zločinima za koje se u ovoj sudnici tvrdi da su se dogodili. Časni Sude, izveštaj je veoma detaljan, dolazi u dva dela. Ja sada ne želim da ulazim u detalje, jer bi to oduzelo previše vremena, ali ukoliko vi imate neka pitanja o detaljima ja na njih mogu da odgovorim. Takođe verovatno znate da su prijatelji Suda napravili detaljnu tabelu otvorenih pitanja. Mi smo odgovorili na taj dokument 16. juna i to veoma detaljno, tačku po tačku. Mislim zato da nema smisla da ja sada prolazim kroz to sve, jer bi potrošili previše vremena. Kad je reč o iskazima iz druge ruke koje naglašavaju prijatelji Suda to je nešto na šta se prilikom pravljenja stručnog izveštaja uvek može da se osloni. Mi želimo da naglasimo da su već uvršteni u spis izveštaji stručnjaka koji se oslanjaju na izjave i opservacije koje nisu date u okviru nekog sudskog postupka. Prema tome, ovde nema nikakve razlike. Stav amikusa da sve treba da se iznese ovde uživo pretvorio bi svaku temu o kojoj govori veštak u jedno ogromno brdo materijala sa kojim se ne bi moglo da se barata. Kao što sam vam već rekao prošle nedelje nadam se da je pitanje da li je gospodin Torkildsen veštak ili ne sada iza nas. Ali, naravno, kada gledamo šta rade veštaci, šta su učinili svi veštaci koje smo videli do sada, oni uzmu veliku količinu materijala na koju primene svoju ekspertizu, šta uključuje i ekspertizu analize, kako bi Sud mogao taj materijal da dobije pred sebe na način da može da se služi sa njim. Drugi izveštaj, vrlo kratko. Drugi izveštaj bavi se konkretno ranijim periodom. Taj izveštaj pokazuje da je u vreme kad je optuženi bio predsednik Srbije osnovana jedna ekonomska federacija u kojoj su bili Republika Srbija, Republika Srpska i Republika Srpska Krajina. Sve te entitete finansirala je Srbija pod kontrolom optuženog. On je donosio odluke koje su se odnosile na finansiranje i sva pitanja vezana za finansiranje srpskih entiteta van Srbije. I on je naravno nešto u vezi sa tim priznao i mi se na to oslanjamo u našem izveštaju. Po našem mišljenju, uz dužno poštovanje, sama priroda navoda protiv optuženog u vezi sa njegovim uticajem na događaje u Republici Srpskoj, Republici Srpskoj Krajini i na njihove organe čini neizbežnim to da ovaj iskaz mora da bude prihvatljiv i mora da bude od velike vrednosti za Sud. Način na koji su ovde podneseni dokazi dolazi na idealan način za onoga ko traga za istinom, a ovaj Sud bez obzira na kontradiktornu prirodu ovog postupka traga za istinom. Prema tome ovo je u idealnoj formi, budući da u svim fazama Sud od

optuženog može da zatraži da zna šta se osporava i zašto. I zatim Sud ukoliko to želi može da zatraži da mu se dostave detaljni materijali. Kada se radi o stvarima koje je ovaj veštak sakupio iz ogromne količine materijala i koji se zatim nadopunjuju sa iskazima živih svedoka koji mogu da kažu stvari poput: "Da, od mene su zatražili da nosim vreće sa novcem" ili tako nešto. Prema tome, Sud je zatim u poziciji da to učini i sada vas molim da mi dopustite da ovde završim sa mojim komentarima, a naravno trebamo da pustimo i amikuse i optuženog da kažu šta žele.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Kej (Kay).

PRIJATELJ SUDA KEJ: Časni Sude, Tužilaštvo je iznelo osnove njihovih navoda protiv optuženog u vezi finansijskih pitanja. Oni su izneli dokaze na koje se oslanjaju. Međutim, pitanje pred ovim Sudom danas je prihvatljivost tih dokaza. Pitanje je da li materijali koje gospodin Torkildsen iznosi u svom izveštaju, da li su ti materijali prihvatljivi u formi u kojoj Tužilaštvo želi da ih uvrsti. Dozvolite mi da prvo kažem nešto o pitanju ekspertize. U prvom izveštaju dobili smo veoma kratak opis ekspertize, odnosno kvalifikacija gospodina Torkildsena i mi smo zatražili razjašnjenje njegovih kvalifikacija, zato jer je to bio prigovor koji bi optuženi razumno mogao da uloži. Od tada smo dobili mnogo detaljniju biografiju i kvalifikacije gospodina Torkildsena. Možda Sud prihvata te kvalifikacije. Međutim, kad se debatira o tom pitanju interesantno je da se primeti da on najviše i u glavnim crtama ima kvalifikacije istražitelja. Ističem to zato jer je to važno za navode koji slede iz samog izveštaja. Sud mora da se uveri da su ovi dokazi dokazi za koje mu je potreban veštak, da materijali koji žele da se predstave Sudu spadaju u tu kategoriju dokaza na koje se Pretresno veće kao glavni prosuditelj o činjenicama mora da osloni i za koju je potrebna ekspertiza. Proces suđenja ne traži da veštaci dolaze i iznose svoja mišljenja o jednoj širokoj lepezi pitanja koja zapravo spadaju u domen sudije. Mi smo već otvorili pitanje o tome da li je ovo tema za koju je zaista potrebno svedočenje veštaka, da li je potrebno da nalazi ovog veštaka budu predstavljeni Sudu. To možda jeste detaljno i kompleksno pitanje u smislu da ima mnogo materijala. Međutim, po našem mišljenju Pretresno veće je sasvim sposobno da samo prosudi da li tu ima nečega ukoliko mu se predstave dokazi. Pogledajmo sad onda sam taj materijal da vidimo šta se sada nastoji da predstavi Sudu preko gospodina Torkildsena. Tužilaštvo je već spomenulo tabelu koju su 16. decembra 2002. godine dostavili amikusima i ja ću da se koristim tim dokumentom budući da se u njemu nalazi više stvari o kojima kratko može da se govori.

SUDIJA MEJ: Da li je to prvi ili drugi izveštaj?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Drugi. U našoj tabeli je istaknuto više, kako bih rekao, manje važnih pitanja koja se nalaze u izveštaju, a o kojima mi iznosimo neke opservacije, na primer strana 5, paragraf 9.

SUDIJA MEJ: Ali tu se radi jednostavno o pitanju težine, zar ne?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da.

SUDIJA MEJ: I zatim neadekvatno navođenje izvora. Sledeće se odnosi na knjigu.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ako pogledate stranu 5, paragraf 11, dodatak R1, to se nalazi u delu (A) tabele naših prigovora. Dakle, tu imamo beleške iz razgovora sa nekim ko je i sam potencijalno svedok. Od podnošenja izveštaja Tužilaštvo je iznelo dalje dokaze u kojima profesor Ognjenović potvrđuje taj svoj razgovor. Na žalost, te detalje nismo imali u prvom izveštaju. Međutim, oni nastoje da uvrste razgovor gospodina Torkildsen sa profesorom Ognjenovićem. Prema tome, to nisu dokazi koje je veštak prikupio iz materijala, dokumenata i sirovih dokaza nego tek razgovor koji je on obavio, a u kojem onda navodi izjave tog potencijalnog svedoka. Ukoliko on želi da se oslanja na te dokaze bilo bi daleko bolje i u interesu pravde da se taj profesor pozove kako bi optuženi njemu mogao da postavlja pitanja po svom stavu o navodima protiv njega. A ako se koristi gospodin Torkildsen između njih on onda funkcioniše kao jedan mehanizam za blokiranje. Da sada pređemo na sledeću tačku koja je izneta u našoj tabeli prigovora, deo (A), od strane 6 do strane 615, paragrafi 12 do 26 izveštaja o Kosovu. Ovo je odlomak transkripta kojim je zabeležen razgovor sa Kertesom i izjave koje je Kertes dao, a to uvodi gospodin Torkildsen kao dokaz A2, odnosno R2. U stvari to su samo odlomci razgovora koje je napravilo Tužilaštvo. Gospodin Torkildsen razmatra, izvlači delove i rezimira ono šta je gospodin Kertes, a koji je potencijalni optuženi takođe, ili optuženi rekao i onda to uvodi kroz svoj izveštaj. Dodatak tome je A2, R2(B), (C) i (D) i (E), a to su izjave četiri svedoka koje su uzete u nacionalnom krivičnom postupku i to su izjave koje su date protiv gospodina Kertes. To je, dakle, potpuno druga kategorija dokumenata od ovih prethodnih, jer to nisu dokumenti Tužilaštva niti istražni dokumenti Tužilaštva. Ponovo ono šta gospodin Kertes kaže o tome ako bi se uvelo samo

putem Torkildsena onemogućilo bi optuženog da postavlja pitanja onome ko je dao te izjave na koje se gospodin Torkildsen oslanjao i to je ponovo jedan mehanizam koji blokira optuženog. Ako pređemo na sledeće pitanje, a to je na stranici 16, paragraf 27, to su zapisnici ili podaci o putovanjima gospodina Kertesa. U kontekstu ovog argumenta to je jedno manje pitanje i Pretresno veće time može da se pozabavi bez opširne usmene rasprave. Ja ću da se bavim samo principijelnim pitanjima u vezi sa ovim, jer verovatno tu i jeste suština te debate. Strane od 17 do 19 to su domaće, odnosno nacionalne krivične optužbe podignute u domaćem pravosuđu u odnosu na gospodina Miloševića i takođe pokretanje krivičnog postupka 1. aprila 2001. godine, dakle, izjava koju je on tada dao i izjava koju je dao 2. aprila to su izjave koje su uzeli drugi, a ne gospodin Torkildsen. To su izjave koje se odnose na postupak u nacionalnom pravosuđu u odnosu na optuženog i bave se pitanjima na kojima se ne zasniva ovaj predmet ovde. Gospodin Torkildsen to razmatra i rezimira i mi postavljamo pitanje kakva je svrha u tome da finansijski istražitelj razmatra i rezimira tu izjavu.

SUDIJA MEJ: Izvinjavam se što vas prekidam, ali same izjave bi mogle da budu prihvatljive kao zvanični sudski dokument. Je li tako?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, mogle bi da budu. Iz te perspektive mi još nismo to pogledali, sa tog aspekta mi smo posmatrali ulogu gospodina Torkildsena u tome i postavili smo pitanje kakva je svrha da se koristi veštak u tom obliku da bi razmotrio i rezimirao sadržaj onoga šta je rečeno. Prelazimo na stranu 20, paragraf 34, sledeći dodatak R5. To je odlomak izjave gospodina Zebića, raniji zamenik predsednika Vlade Savezne Republike Jugoslavije i savezni ministar za finansije. To je izjava za koju smo mi приметili da nije potpisana. Da li je čitava izjava uvedena nije nam jasno. Sama je formulacija u izjavi i prevod izjave su takvi da ustvari nemamo potvrdu gospodina Zebića u vezi sa onim šta je rekao. I ponovo, gospodin Torkildsen ima istu ulogu, a po našem mišljenju je ustvari suštinska za celu ovu temu kojom se bavimo pred ovim Pretresnim većem, on ponovo izvlači delove izjave, razmatra je, rezimira i to iznosi Pretresnom veću i ponovo to praktično blokira optuženog da se bavi bilo kakvim pitanjima direktno sa onim ko je dao tu izjavu i po našem mišljenju to nije stvarna funkcija sudskog veštaka. Mi se sada vraćamo u područje u kojem smo bili u delu suđenja o Kosovu gde su bili rezimeji izjava svedoka i toliko svedoka je prošlo, a da se ja sada ne sećam imena službenika koji je rezimirao te

izjave, ali mi smo se tada time jasno bavili upravo u vezi sa tim oblikom. I mislim da gospodin Kertes...

SUDIJA MEJ: Barni Keli (Barney Kelly) je ime službenika.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Reč je o gospodinu Barni Keliju i gospodinu Kertisu (Curtis). I ovo šta se sada dešava putem gospodina Torkildsena koji ovog puta nije istražitelj već je sudski veštak, je upravo potpuno isto to. Ja ovde ne želim da kažem da istražitelj ne može da bude sudski veštak, ali želim da ukažem Pretresnom veću da je to suština onoga šta se dešava sa ovim materijalom. Ako idemo dalje na sledeći dodatak R6 strana 20, paragraf 35 to je gospodin Šainović, njegov razgovor. To je bivši zamenik predsednika Vlade Savezne Republike Jugoslavije i to je materijal koji proizilazi iz krivičnog postupka u nacionalnom pravosuđu protiv njega i to je njegova izjava u okviru tog postupka koja je data u okviru tog konteksta. Dakle, to nije izjava koju je uzeo gospodin Torkildsen ili Tužilaštvo kao što je bio slučaj kod nekih ranijih dodataka već je ovo izjava gospodina Šainovića u okviru istrage koja se vodi u nacionalnom pravosudnom sistemu. Ponovo, dokazi o tome šta je gospodin Šainović rekao sasvim jasno u situaciji gde je on delovao u vlastitom interesu i bio verovatno prezadovoljan da da neistinite izjave o nekom drugom, ja ne znam da li je to slučaj ili nije, ali želim na tako nešto da ukažem. Obično ako ćete da se oslanjate na izjave suoptuženih onda je poželjnije da taj drugi suoptuženi bude prisutan da kaže da li je to radio dajući tu izjavu u to vreme, to ima smisla. Ovde, ako tu izjavu uvodimo putem gospodina Torkildsena, ponovo bi gospodin Torkildsen bio u mogućnosti samo da sasvim istinito kaže gospodinu Miloševiću ovo je to šta je rekao gospodin Šainović, a u stvari to bi blokiralo gospodina Miloševića da se nekada pozabavi gospodinom Šainovićem i njegovim gledištima. I zbog toga mi kažemo da ovi dokazi nisu suštinski tema onoga čime treba da se bavi sudski veštak. To je ono čime treba da se bavi Pretresno veće. Same sudije treba da budu u stanju da se time bave kada posmatraju ispitivanje svedoka.

SUDIJA MEJ: Gospodine Kej, sobzirom na naša vremenska ograničenja vi na ove poente ukazujete, koliko sam shvatio, i u vezi sa nizom drugih svedoka, izjava svedoka, razgovora. Na ovoj strani i na sledećoj strani vašeg podneska ovde se praktično uvode dokazi iz druge ruke putem ovih izjava, a pravi način bi bio da ako Pretresno veće želi da čuje te svedoke tužilac bi trebao da pozove te svedoke.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, upravo o tome je reč, jer to se dalje odnosi na Stanišića, na Markovića, na Borku Vučić, zatim na Dušana Lalića, na Mlađana Dinkića, sve su to guverneri Narodne banke Jugoslavije ili predstavnici vlasti i gospodin Slobodan Raj. I mislim da je Pretresno veće u našoj tabeli videlo i zapažanja u vezi sa svakim od njih.

SUDIJA MEJ: Da, videli smo. I to se oslanja na argumente koje ste nam već izneli.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da.

SUDIJA MEJ: Možda biste mogli da predete na deo (B). Šta tu kažete? Mi naravno imamo vaše argumente, ali ako želite nešto da dodate.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, deo (B). Ovo je tehnička strana ove prezentacije gde nedostaju fusnote, gde nedostaju reference, a to onda ovaj izveštaj sudskog veštaka ne čini potpunim, jer u jednom adekvatnom izveštaju sudskog veštaka, izveštaj bi upućivao optuženog na izvore tako da bi mogao da proveri te izvore. Mi nismo bili sasvim detaljni po ovom pitanju, jer nismo želeli da to pojedinačno navodimo jer trebalo bi za to previše vremena, ali smo u našoj tabeli to naveli. Jer ponovo mi imamo recimo izveštaj Radmila Budišina, gospođe Ljiljane Radenković i druge primere izjava koje su ljudi davali u okviru sudskog postupka i gde u stvari sudski veštak deluje kao istražitelj koji rezimira te dokaze. Mi smo izneli nekoliko zapažanja kojima se to jasno identifikuje i kao primer mogu da navedem na strani 38, paragraf 68 gde sudski veštak igra ulogu nekoga ko daje zaključke o nečemu o čemu bi zaključke trebalo da donosi Pretresno veće i čini se da se to dešava često u ovom izveštaju veštaka kojim smo mi trebali da se pozabavimo tokom ovog suđenja. I mi smo identifikovali i druge primere toga u našem rasporedu. Dakle, ono šta smo mi ovde uradili u delu (B) je da ponovo ponudimo konkretne tačke u vezi sa kojima kažemo da ako se ovaj materijal iznosi pred Pretresno veće onda on svakako mora da bude u odgovarajućem obliku i mora da bude pročišćen. Ja to kažem uz puno uvažavanje, jer pod tim mislim da on mora više da liči na jedan potpun dokument tako da oni koji žele time da se bave budu u mogućnosti da konkretnije identifikuju izvore koje gospodin Torkildsen iznosi u ovom izveštaju. Ponovo, to je vrlo jasno u našoj tabeli u kojoj smo sve to naveli. Ako pogledamo stranu 33, paragraf 60, ako to ponovo uzmem kao primer

nedostajanja referenci i fusnota gospodin Torkildsen je naveo fusnote kojima podržava različite izjave koje je on dao i na osnovu kojih on daje nešto što teži da bude ekspertni vodič, vodič sudskog veštaka za ovaj Sud. Na primer ova fraza da ispitivanje bankovnih računa otkriva da je ovih osam kompanija obavilo mnogo transakcija i da su to činili na osnovu upustva gospođe Borke Vučić. I ponovo, ako je to nešto šta se uvodi kroz ovaj izveštaj oni koji treba da dovode u pitanje i osporavaju takve stvari, oni moraju da vide odakle to dolazi. Dakle, ako se ovi dokazi uvode onda oni moraju da pruže jednu potpuno tačnu sliku. I to se dešava u celom izveštaju. Mislim da bi bilo preterano, ako bi ja sada prolazio kroz svaku tačku. Mislim da smo to vrlo jasno naveli u našem dokumentu. Da li time pomažemo Pretresnom veću?

SUDIJA MEJ: Da. Da li želite da kažete nešto o drugom izveštaju?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ponovo to se svodi na ovo isto pitanje da istražitelj rezimira dokaze, dakle, svodi se na potpuno isto pitanje. I to se takođe svodi na pitanje, da li je ovaj materijal zaista nešto čime treba da se bavi sudski veštak i da ga podnosi Pretresnom veću u ovom obliku. Na Tužilaštvu je da odluči da li želi da se ovim bavi kao delom dokaza protiv optuženog, a ako to odluče i idu tim putem u jedno vrlo izdvojeno područje dokaza onda moraju takođe da budu spremni na posledice u vezi sa vremenom i sredstvima kojima to treba da ostvare. Čini se amikusima da zahtev Tužilaštva i tvrdnja je sledeća. Mi smatramo da su ovo suštinski dokazi, mi smo došli do zaključka i tražimo da Pretresno veće izvuče takav zaključak iz takvih dokaza i nudi se dosta materijala, ja bih rekao ogromna količina materijala u ovom kontekstu koji bi trebali da se izvedu pred Pretresno veće u postupku suđenja i mi tražimo da se takvim sredstvima ostvare takvi dokazi. Pri tome nepravilno je prema optuženom da može da dođe do vremenskih ograničenja i ovo konkretno pitanje koje je njima toliko važno i ako im je toliko važno neophodno je da bude važno i optuženom, onda on treba da ima pravo da osporava ako tako odluči i izvodi svoje stavove i svoje dokaze tako da Pretresno veće ima potpunu sliku u vezi sa tim pitanjima. Ali da bi se ovakvi dokazi koristili na ovakav način time se praktično sprečava optuženi da se time konkretno pozabavi jer istražitelj, sudski veštak je uvek u mogućnosti da kaže, pa to je rekao gospodin Šainović, to je rekla gospođa Vučić. I kada se to pomnoži i pogleda kroz ovaj vrlo opširan izveštaj u kome ima osam, 10 fascikli onda to postaje deo ovog postupka, a po našem mišl-

jenju to je jako neprihvatljivo, nezadovoljavajući dokaz, jer niko neće moći da se vrati na to i da kaže da se time bavilo na adekvatan način. Na Tužilaštvu je da odluči da li želi na to da se oslanja ili ne, ali na isti način na koji naglašavaju značaj tih dokaza za njih značaj tih dokaza za optuženog ima takođe obrnutu vrednost, jer ono ide u obrnutom pravcu kada je on u pitanju.

SUDIJA MEJ: Hvala. Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Mislim da je ovde, kao i u mnogim drugim stvarima, strana preko puta okrenula stvari na glavu. Ovde se ne radi o stavljanju nekakve finansijske dokumentacije u funkciju dokazivanja nekakve navodne krivice koje nema, nego se radi o jednom namernom pravljenju konfuzije između onoga šta se zove ekonomska politika jedne zemlje i to zemlje koja funkcioniše u uslovima međunarodnih sankcija i ono šta se zovu mere ostvarivanja te politike koje obavljaju razni državni organi. Citiraću gospodina Najsa, prošli put je, koliko se sećam, rekao: "Nastojao da zaobiđe problem sankcija koje su uvedene protiv Jugoslavije". Pa šta? Pa naravno da je u uslovima sankcija koje su ustvari bile oblik tihog genocida prema 11 miliona stanovnika Jugoslavije i još milion i 200.000 stanovnika Republike Srpske i još 300.000 stanovnika Republike Srpske Krajine bio tihi genocid. U tim uslovima vi biste mogli da proglasite da je svaki uvoz i izvoz u stvari bio šverc. Pa šta onda? Pa valjda je dužnost državnih organa koji se nalaze pod sankcijama da nastoje, da li je trebalo možda da, da bi zadovoljili gospodina Najsa ili one koji njega ovde usmeravaju da pustimo da nam narod pomre od gladi, da nema lekova, da nema goriva, da nema bilo čega i tako dalje. Prema tome, ovde je konfuzija između onoga šta se zove i šta očigledno gospodin Najs ne zna i koje očigledno možda samo gospodin Torkildsen ovde razume misleći o tome da je jedini kvalifikovan u ovoj sobi, šta je ekonomska politika zemlje u uslovima sankcije, a šta su neki mehanizmi kroz koje državni organi tu politiku ostvaruju. Ta razlika se ne vidi, odnosno tu je namerno napravljena jedna konfuzija, delimično iz zle namere, a delimično iz potpunog neznanja ove materije od strane suprotne strane. Prema tome, da li se rukovodstvo zemlje zalaže da se reše određeni ekonomski problemi to je jedno pitanje, a da li te probleme objektivno i konkretno rešavaju nadležni državni organi to je drugo pitanje. Maločas, gospodin Najs ovde pominje, kaže, nabrojao je, upravo sam zapisao nekoliko ljudi, jedan je potpredsednik Vlade za privredu, drugi je savezni ministar finansija, treći je predsednik Republike

Srbije, četvrti je opet nekakav ministar, peti opet direktor Savezne uprave carina. To su sve državni funkcioneri koji normalno obavljaju svoj posao u uslovima ekonomskih sankcija protiv Jugoslavije. I pazite molim vas šta je ovde, kaže, dato 100 miliona dinara, obezbeđeno za isplatu vojnicima rezervistima na Kosovu i Metohiji. Pa šta? Inače se sve odnosi od 1994. godine na dalje. Pa onda kaže dato, kaže, ogromna količina lekova, više stotina sanitetskih vozila, više stotina tona lekova, sanitetskog materijala i hrane. Čak se bave i tim, i tim, kaže, i ima, kaže i kako je roba razmenjivana za robu, pa onda kaže na primer, to vam je na strani 837 koja, na primer, kaže: "30. aprila 1998. godine Savezna uprava carina napravila je Sporazum o kompenzaciji sa dobavljačima naftnih derivata za Vojsku Jugoslavije i sanitarnih materijala i hrane dobavljene Vojski Jugoslavije". I šta sad, molim vas, da rukovodstvo zemlje u okviru svoje ekonomske politike, a Savezna uprava carina zajedno sa ministrom finansija savezne Vlade nalazi načine kako da se pomogne vojska sopstvene države. I to što mi pomažemo vojsku sopstvene države na taj način to je nešto što nije urađeno kako treba po svim mogućim propisima u uslovima sankcija i to je nešto šta se ovde nagomilava kao, kao nekakav veliki papir. Gospodin Kej je maločas rekao ogromna količina papira. U toj ogromnoj količini papira voleo bih da mi gospodin Torkildsen izvadi među tim hiljadama papira jedan jedini koji se odnosi na nekakvo moje rukovanje nekakvim sredstvima bilo čija da su, državna, privatna, bilo čija. Ovde je reč o tome da je sa jedne strane vođena ekonomska politika, a da su sredstvima rukovali nadležni državni organi. Da li uvek u skladu sa zakonom? Svakako ne u uslovima sankcija. Svakako ne. Ali gospodin Torkildsen će vam najbolje objasniti u bankarskim poslovima, u finansijskim poslovima uvek postoji trag. Ne postoji novac kome nema traga i ne postoji niko ko rukuje novcem ko je toliko lud da novac izda bez potvrde, bez potpisa ili bez nekakvog pismenog traga koji tačno pokazuje o čemu se radi. Prema tome, šta ako je pomagana vojska, i šta, molim vas ako je pomagana Republika Srpska i Republika Srpska Krajina. Pa je li Vatikan (Vatican) pomagao Hrvatsku, je li Turska (Turkey), Saudi Arabija (Saudi Arabia) i ne znam koliko zemalja pomagalo Muslimane u Bosni i Hercegovini i tako dalje, Nemci Hrvate, Amerikanci čak i tako dalje? Pa šta ako Srbi pomažu Srbe? Pa gde tu ima kakve logike da li će... Pa mi bi bili poslednje hulje da nismo taj narod pomagali, jer bi on umro od gladi za vreme tih sankcija. Prema tome, o čemu se ovde radi i o kakvim dokazima? Međutim, pošto ja nemam nameru da ovde tračim ni svoje ni bilo čije vreme, ni ovih koji gledaju, ja znam da ćete vi raspravljati o ovim stvarima isključivo sa formalno pravne, sa formalno pravnog stanovišta, mislim da je materijal

potpuno neadekvatan. A molim vas, pošto je materijal, kao što je i gospodin Kej naglasio, sa njim se potpuno slažem u tom delu, zasnovan na izjavama lica, on je ovde citirao više lica, neću da ponavljam i da trošim vreme, znači izjave lica na koje se materijal poziva. Apsolutno ne mogu da se prihvate sve dok se sva ta lica ne podvrgnu unakrsnom ispitivanju, jer ovde se čak ne zna ni kako su te izjave uzete, ni da li su uzete u celini, niti su, očigledno zna se da nisu uzete u skladu sa pravilima po kojima bi morale da se uzmu, u kojim okolnostima i kako, a u svakom slučaju ako se na izjave nekoga neko oslanja onda taj ko je izjavu dao mora ovde da bude podvrgnut unakrsnom ispitivanju, a ne da se zdravo za gotovo uzme bilo čija priča o bilo čemu šta tu postoji. Iako ja pored svog truda nigde nisam mogao da nađem u papirima ništa šta bi mene lično teretilo osim što sam vodio ekonomsku politiku u uslovima sankcija na način na koji sam to najbolje znao, a znao sam mnogo bolje nego što bi to bilo ko drugi mogao da zna, jer očigledno da smo mi uspeli da preživimo u uslovima tih sankcija i da će to kako smo mi vodili ekonomiju u uslovima sankcija biti izučavano kasnije kao primer uspešne odbrane od ovakvih genocidnih mera koje su protiv našeg naroda sprovedene. Inače, vi ćete videti kroz materijale da je najveći deo sredstava išao za podrške privrednim granama koje su bile u teškoćama kao što su metalska industrija, tekstilna industrija, naravno i vojska, i policija, bezbednost zemlje, naravno i pomoć Republici Srpskoj i Republici Srpskoj Krajini, ali opet pa šta, to je naša stvar kako ćemo mi da potrošimo svoj novac. Da li je i jedan dokument ovde prikazan koji pokazuje da je neki, jedan cent stavljen u funkciju izvršenja nekog zločina sem ako se briga o materijalnom položaju sopstvene vojske ili sopstvene metalske industrije, ili sopstvene tekstilne industrije ne smatra zločinom, jer nismo doživeli kolaps u uslovima sankcija koje su nam nametnute, pa smo se i na taj način pružajući otpor takvim merama, eto uspeli da izborimo da preživimo. Prema tome, ovo su stvari koje apsolutno moraju da budu raščišćene. Dakle, ništa od ovih izjava ni jednog lica ne može biti prihvaćeno dok se ne izloži ovde unakrsnom ispitivanju i naravno kad dobijemo konačan izveštaj gospodina Torkildsena onda će i gospodin Torkildsen ovde morati da sedne da bude podvrgnut unakrsnom ispitivanju. To je ono šta u najkraće mogu da vam kažem o ovoj gomili materijala koju je, ja mislim gospodin Najs upotrebio iz svog potpunog neznanja, jer da nešto zna o tome ne bi servirao ovakve, ovakve materijale.

SUDIJA MEJ: Kada su uvedene sankcije, gospodine Miloševiću? Da li se sećate?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Sankcije su uvedene još 1992. godine. Međutim, ove ubitačne i potpuna blokada, potpuna, znači kad su hermetički zatvorene granice uvedene su 1993. godine posle odbijanja Vens-Ovenovog plana (Vance-Owen Plan). Iako je Jugoslavija žestoko nastojala da se taj Vens-Ovenov plan prihvati njoj su uvedene sankcije zato što je Skupština Republike Srpske odbila Vens-Ovenov plan 1993. godine. I te 1993. godine, gospodine Mej (May), pošto me pitate, mi smo imali vrtoglavu inflaciju zbog tih sankcija, strahovitih sankcija koja je dostizala stotine miliona procenata do kraja godine, a onda smo jednom veoma elegantnom i jednostavnom reformom presekli inflaciju 1994. godine, početkom, sveli je na nulu i održali stabilnost dinara uz određenu malu kolebljivost sve do 2000. godine. To će ući u anale ekonomske politike i ekonomske nauke kako smo to uspjeli u takvim uslovima. Ali to je tema za sebe. Ja evo činim vam uslugu da odgovorim vam na pitanje iako nisam obavezan da odgovaram na pitanja dok ne sednem na onu tamo klupu. Ali evo da imate u vidu 1993. godine su uvedene zločinačke sankcije.

SUDIJA MEJ: Da. Kao što sam već rekao na samom početku, vi niste obavezni da odgovarate na pitanja, kao što ste i sami istakli. Međutim, ponekad je od pomoći da se stvari razjasne u hodu i ukoliko to možete da učinite, to je dobro. Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude situacija sa ovim veštakom nije ni malo različita od situacije sa mnogim drugim veštacima koji se bave sličnim stvarima istrage, forenzičari, eksperti za privredna pitanja. Svi oni za donošenje svog izveštaja moraju da prouče veliku količinu materijala od kojih je deo možda i manje važan, ali sav taj materijal laik ne može da razume. I sve to treba da se uzme u obzir kako bi se ušlo u trag novcu. Ovaj gospodin ovde je nesumnjivo ekspert i on je to već opisao svojim kvalifikacijama. Ali, u svakom slučaju kao što smo to već objasnili u više naših dokumenata do sada eksperti koji mogu da budu od pomoći Sudu u današnje doba su veoma širokog karaktera. Neki se bave samo intelektualnim akademskim pitanjima, neki se bave čisto praktičnim pitanjima i neizbežno je da će veštaci da svedoče o mnogim stvarima, o mnogim temama, između ostalog i o analizi dokumenata. To je upravo učinio i ovaj veštak. Još nekoliko detalja. Sa Ognjanovićem je razgovarao istražitelj po imenu Tore Sondal (Tore Soldal) i još jedan finansijski veštak po imenu Šarp (Sharpe) i taj raz-

govor nije ni malo različit po formi od mnogih drugih vanraspravnih izjava koje su uvrščene u spis u ovom predmetu. Sada molim vas jedna kratka privatna sednica budući da želim hronološki da odgovorim na tvrdnje koje su iznesene.

(privatna sednica)

TUŽILAC NAJS: Izjave optuženog van Suda predstavljaju izvor, podrazumevajući naravno da postoji okvir ili deo okvira koji ekspert može da razmatra putem dokumenata da vidi da li se poklapaju, da li idu jedno uz drugo. I poklapaju se. Zato je svaki od važnosti, da potvrde jedno drugo. Zebićeva izjava je potpisana. To smo rešili. Nema sumnje u validnost tog svedoka. Pojasnili smo da su svi dokumenti dostupni u potpunosti po zahtevu, tako da nema pitanja o preispitivanju njihovog efekta. Stvar je u dostupnosti ovih vansudskih izjava i posmatranja šta ovi dokumenti otkrivaju i stepena u kom se ovi poklapaju, a poklapaju se. Pretresno veće zna da nekoliko svedoka, kao što je moj uvaženi prijatelj, gospodin Kej rekao, nisu prihvatljivi za Sud jer su to izjave date van sudnice, i one ne figuriraju u malim kvadratićima koje sam stavio u ovaj raspored kao stvari koje predstavljaju izvore informacija. Ne zato što nisu značajni već stoga što nisu kritični u ovom delu procesa. Prema tome, nećete tamo naći Šainovića, nećete naći Zebića. Oni samo daju dodatnu podršku ovim linijama koje mi želimo da ustanovimo. I takođe budući da su ove izjave uglavnom date u drugom zakonodavnom sistemu vi morate da odlučite koliku ćete težinu njima da pridate. Kad je reč o Slobodanu Raju videćete da je njegova izjava ovde, ona se spominje, on može da se pronađe ovde dole levo. Prema tome, to je na jedan način izjava ovoga Suda, jedna od dve izjave ovoga Suda koja se spominje u izveštaju. Prema tome, njegova izjava jeste izjava ovoga Suda, ali jedva budući da je sa njima razgovarano, a posle toga se on vratio sa jednom izjavom rukom pisanom koju je želeo da doda svojoj originalnoj izjavi. Prema tome, to je definitivno njegova izjava i ta izjava apsolutno spada pod Pravilo 89 i po našem mišljenju, uz dužno poštovanje, sasvim je prihvatljivo da se ovaj veštak koristi tom izjavom. Ono šta je gospodin Kej rekao o fusnotama mi smo na to već odgovorili u dokumentu Tužilaštva od 16. januara ove godine, naravno imamo nekih 10 fascikala materijala na koje se pozivaju fusnote i ukoliko još nešto nije rešeno nama se uvek o tome može da postavi pitanje mi

ćemo na to da odgovorimo. Kad uvaženi kolega amikus kaže da optuženi mora da ima pravo da ospori navode protiv njega i da iznese svoje teze sa tim se potpuno slažem. Kad se materijal sakupi, izvrši kompilacija i iznese na ovakav organizovan način onda će njemu biti puno lakše da odgovori na navode protiv njega. Takođe, na taj način će se na najmanju moguću meru smanjiti broj dodatnih svedoka koji bi morali da se pozovu da se zaokruži slika. Gospodin Kej je rekao, ako to čine na ovaj način niko se bude osvrnuo na postupak neće moći da kaže da je to bilo učinjeno na pravilan način. Naravno, on prihvata da bi izvesti sve te dokaze uživo bio jedan preveliki neprihvatljiv zadatak za bilo koji Sud, pa zbog toga ni jedan Sud to ne bi ni napravio, jer to ne bi bilo potrebno. Jer ukoliko pogledamo samo neke delove iskaza, jednu reč ovde, drugu tvrdnju ovde, bez pravilne analize tog materijala mislim da bi to predstavljao jako loš postupak Tužilaštva. Mi time ne bismo ispunili svoju dužnost i mislim da bi u zapisniku ostala velika praznina. Kada je reč o odgovorima optuženog, njegovi komentari o ekonomskom čudu i reformi, iako je možda došlo do nekog privrednog preokreta nije nužno da se to može uzeti u obzir kao da ide u prilog optuženom. Možda će biti još dokaza koji će Pretresno veće da uvere da je optuženi ne samo želeo nego mu je išlo u prilog da ekonomija bude u lošem stanju budući da je to povećavalo njegovu vlast. I to ponovo pokazuje potrebu da se prihvati jedna ekonomska privredna analiza onoga šta se dešavalo. Optuženi kaže da niti jedan jedini dokumenat ne pokazuje njegovu kontrolu nad novcem. Možda ne dokumenat, međutim, iskazi svedoka u potpunosti se poklapaju sa analizom eksperta i pokazuju da ono šta smo čuli uživo ukratko je u potpunom skladu sa dokumentima. Naravno, ekspert će pokazati da se iz dokumenata ne otkriva niko drugi ko je imao ovlašćenja da taj novac pomera sa jednog računa na drugi. Časni Sude, mislim da smo ostale argumente na zadovoljavajući način izneli u našim pismenim podnescima. Moram još da proverim sa gospodinom Torkildsenom da li sam nešto propustio, ali pre nego što to učinim moram da kažem da smo u zadnjem podnesku o redosledu svedoka greškom ovog svedoka spomenuli kao jednom za koga ćemo kasnije doneti odluku da li je on svedok visokog prioriteta. Međutim, mi smatramo da on jeste svedok visokog prioriteta i mislim da bi predstavljalo ozbiljnu grešku sa naše strane ukoliko mi ne bi njega doveli da svedoči budući da on može da kaže mnogo o finansijskom stanju i organima sa kojima se bavio. Izjava Raja koju je on dodao nije bila pisana rukom nego ju je on lično otkucio.

SUDIJA MEJ: U redu. Razmotrićemo vaše argumente i doneti odluku kasnije.

TUŽILAC NAJS: Dobro. A sada proceduralni problemi. To je tema o kojoj sam želeo da govorim još pre Božića, ali iz raznoraznih razloga nismo to mogli ranije da učinimo. Prvo neke opšte opservacije, a zatim ćemo situaciju da objasnimo putem dijagrama koje sam pripremio. Časni Sude, neophodno je da Pretresnom veću predstavimo situaciju kakva je sada u ovom trenutku. Vidim da se sada delovi ovog dijagrama, oni će verovatno biti interesantniji od onog štao imam da kažem, ali ako mi dozvolite ja bih želio da vam kažem još nekoliko stvari koje će jasno objasniti situaciju. U ovom krivičnom gonjenju mi tužioci rukovodimo se sa dva principa. Prvo, moramo da dokazujemo optužbe iz optužnice podignute protiv ovog optuženog. Drugo, moramo da učinimo sve šta je u našoj moći da u potpunosti ispoštujemo naloge Suda. Nije dolično da mi, odnosno ne bi bilo dolično da mi dozvolimo da vreme istekne i da onda kažemo: "A sad nam treba još vremena da završimo svoj posao". To nije način na koji bilo koji tužilac može da se ponaša. Prema tome, u situaciji u kojoj je od samog početka bilo jasno da vremenski rokovi na koje smo mi uložili žalbu, ali neuspešno, prouzrokuju teškoće i ja sam redovno obavestavao Pretresno veće o situaciji kakva je bila, mi smo, dakle, uvek predlagali proceduralne reforme i nadam se da smo Pretresnom veću skrenuli pažnju na poteškoće sa kojima se svi kolektivno suočavamo. Jer prema našem mišljenju konačan ishod ovog suđenja jeste kolektivna odgovornost. Mi moramo da iznesemo naše navode, a Pretresno veće naravno mora da upravlja vremenom koje stoji na raspolaganju za ovaj i druge predmete. Mislim da je situacija u realnosti takva da ćemo mi u jednom trenutku morati da zatražimo nešto dodatnog vremena. Ja neću sada da iznesem taj zahtev iz sledećeg razloga. Ja i dalje imam dužnost da što je moguće više iskaza i dokaza ubacim u vreme koje stoji na raspolaganju. I dalje ostaje mogućnost da naše procene treba smanjiti, i dalje ostaje mogućnost da će neki važni svedoci postati dostupni i da će njihovi iskazi biti toliko potpuni da će nam omogućiti da odustanemo od nekih drugih svedoka. Međutim, izgleda da ću ja neizbežno morati da se za mesec ili dva nađem u situaciji da zatražim produžetak vremena.

SUDIJA MEJ: Dozvolite mi da vas prekinem u vezi sa jednom stvari. Mi smo rekli da ćete vi imati dovoljno vremena da pokrijete ono šta je izgubljeno zbog lošeg zdravlja optuženog i onih dana kada se ne radi. A ako je to vama od pomoći u ovom trenutku naši proračuni kažu da kao rezultat toga imate još nekih tridesetak dana. Nismo to tačno izračunali, ali to se tu negde poklapa.

TUŽILAC NAJS: Da, mi smo to računali na drugačiji način, ali mislim da smo zajedno to računali. Prema tome kad kažem više vremena mislim na više vremena povrh toga.

SUDIJA MEJ: Da, naravno.

TUŽILAC NAJS: Dozvolite mi da kažem još i ovo. Nas sve vreme brine razlika između dokazivanja pravno dovoljnog predmeta i dokazivanja kompletnog predmeta. Dakle, to bi bio predmet u kojem bi mogli da iznesemo sve dokaze, sve dokaze za koje očekujemo da bi osoba koja presuđuje o činjenicama želela da ih čuje, iako neki od njih možda nisu neohodno potrebni za najminimalniji predmet za ono šta je pravno dovoljno za donošenje presude. Mislim da bih mogao o ovome da kažem još jednu stvar. Pretpostavljam da sam ja verovatno jedina osoba koja je dobila dužnost da krivično goni čoveka koji je bio bivši šef države tokom tri rata i verovatno bi se očekivalo da to bude jedan interesantan zadatak, što i jeste. Međutim, ja većinu svog vremena provodim pokušavajući da natočim litar vode u posudu od pola litre. Pitanja procedure i postupka nas preokupiraju u prevelikoj meri i kao rezultat toga ja sam naravno Pretresnom veću predložio celi niz metoda kojima bi vreme moglo da se uštedi. Nama se čini da se do sada ni jedna od metoda još nije svidela Pretresnom veću, iako treba da se kaže da sve te metode zapravo predstavljaju koncesiju Tužilaštva i odustajanje od onoga šta bi njima normalno išlo u prilog. Jer mi smo naravno već iznosili te argumente na drugim mestima, sada to mogu da kažem i javno, da bi na odgovarajući način mogla maksimalna količina dokaza da se uvrsti unutar ograničenog vremena koje nam stoji na raspolaganju, da bi se to radilo na način kada bismo glavne iskaze uzimali u pismenoj formi. To se sada radi u jednom velikom broju jurisdikcija u kojima zaseda samo jedan sudija i u kojima se radi o kompleksnim građanskim parnicama. A ovo je sada postalo slično nečem takvom. Mi smo u više navrata pokušali takve predloge da iznesemo. Međutim, evo i vi ste, sudija Mej rekli da je iznošenje iskaza i dokaza usmenim putem pomalo demode. Časni Sude, dozvolite mi da se udaljim od ove teme na sekundu i da vam iznesem poređenje brzine sa kojom se, ako pogledate na primer neke programe o kojima, televizijske programe o kojima se govorilo u Jugoslaviji i u kojima zastupnik jedne teze kratko kaže šta ima da kaže, a zatim druga strana da suprotan pogled ne dugo posle toga videćete da mi naravno na suđenjima ne možemo da informacije zgusnemo na tako efikasan način. I naravno iako će gledaoci televizijskog programa na kraju da misle:

“Pa to je trajalo samo četiri sata, nekoliko sati smrti u Jugoslaviji trajalo je toliko”, na kraju iako on misli da je dobio uravnoteženu informaciju o situaciji naravno to na kraju ipak nije slučaj. Mi smatramo da mora da postoji bolji način da se koristi naše vreme i da moramo da budemo u mogućnosti da ispitamo više od jednog svedoka dnevno. Mislimo da moramo da se koristimo više sa pismenim dokazima i da optuženog treba da usmerimo da se drži onoga šta je strogo relevantno u unakrsnom ispitivanju. Mislimo da bi tada omogućili Pretresnom veću da dobije više dokaza. Ja znam da sam izneo strašno mnogo predloga o tome da se smanji količina dokaza i znam da to takođe i vama nameće obavezu da razmislite o mojim predlozima i da vam to dodatno oduzima vreme, a znam da bi neke od mojih kolega preferirali uobičajeno normalno staromodno suđenje kako ono teče u Sjedinjenim Američkim Državama (United States of America) ili u Velikoj Britaniji (Great Britain). Usprkos svemu tome ja apelujem na vas da iskoristite svoja ovlašćenja da pred vama bude izvedena maksimalna moguća količina dokaza. Naravno, oni od nas koji smo već radili u situacijama u kojoj se većina iskaza donosi u pismenom obliku i svedoci se samo malo usmeno ispituju, znaju da na taj način Sud radi optimalnom brzinom kako bi mogao da razmotri sve materijale koji dolaze pred njega. To je jedan jako praktičan način izvođenja dokaza. Časni Sude, mi bismo uz dužno poštovanje želeli da kažemo nešto očigledno o optuženom, a to je, daje on je očigledno sposoban da unakrsno ispituje koliko god bilo koji od svedoka bude svedočio u svom glavnom ispitivanju i svima je očigledno da on to radeći oduzima vreme koje stoji na raspolaganju za druge svedoke. Amikusi do sada nisu predložili nikakvu metodu kojom bi se pred Pretresno veće iznelo više dokaza u poslednje vreme i zagovaraju samo prava ispitivanja u obliku unakrsnog ispitivanja, a to po našem mišljenju spada u jednu drugu vrstu suđenja, a ne u suđenje slično ovom. I časni Sude, pre pauze dozvolite mi samo da pogledamo na kratko još jedan od ovih grafikona. Molim da se jedan od njih stavi na grafoskop.

SUDIJA MEJ: Zašto treba da se stavi na grafoskop?

TUŽILAC NAJS: Pa zato jer ljudi gledaju, to trebaju svi da vide.

SUDIJA MEJ: Ali to je nešto čime se mi bavimo.

TUŽILAC NAJS: Najbolje da prvo pogledate donji desni grafikon, jer na njemu se vidi šta je još ostalo iz Bosne. Bosna zapravo nije ni počela. Sa

desne strane se nalazi naša kalkulacija vremena koja je ostala za Bosnu. Pretresni veće se seća spiska koji smo dali u petak. Mi smo svedoke u ovoj fazi podelili u dve kategorije, naravno to je provizorna podela. Prva kategorija je kategorija koju mi smatramo prioritetom jedan, a druga kategorija su svedoci koji će po našoj proceni pomoći da se kompletira izvođenje dokaza, na primer predstavnici međunarodne zajednice koji su pregovarali sa optuženim, ako bi mogli javno da svedoče to bi svakako bili svedoci koje bismo mi rado pozvali. Zatim, takođe više vojne ličnosti iz međunarodne zajednice. Dakle, to su svedoci koji bi po našoj proceni mogli da pomognu da se kompletira slika. Sa desne strane je vreme koje nam je preostalo, po našoj proceni. Sa leve u plavoj kocki svedoci, prioritetni svedoci za Bosnu, a zatim ako idete na vrh ovog grafikona tu smo dodali svedoke koji su bili svedoci o bazi zločina po Pravilu 92bis(B) ili (D) i na osnovi toga da bi za svakog od njih bio potreban sat unakrsnog ispitivanja. Ali pre nego što pređem na to dozvolite da iznesem našu procenu dokle smo došli. Mi moramo da dokažemo zločine, ne možemo samo da dokažemo vezu. Izvođenje dokaza u vezi sa Bosnom počinje sa velikim brojem opština i pri dnu ove tabele, a tu je reč o preostalim otprilike 79 dana svedočenja uživo o tri opštine, to su one opštine na koje smo sveli dokaze iz Bosne. Znači, sveli smo ih na tri opštine.

SUDIJA MEJ: Izvinite što vas prekidam. Moramo uskoro da napravimo i pauzu, ali moramo nešto da pojasnimo. Vi ste rekli tri opštine 72 dana dokaza, izvođenja dokaza.

TUŽILAC NAJS: Ostalo su dokazi o postojanju veze, dakle, dokazi uživo će se odnositi samo na tri opštine, a sve ostale opštine ćemo uvesti putem dokaza po Pravilu 92bis(B) ili (D) i to će biti zasnovano ili na bazi jednog sata ispitivanja, odnosno unakrsnog ispitivanja u ovom slučaju i to će biti ukupno otprilike 31, 32 dana. I pre nego što idem dalje, a ići ću verovatno posle pauze, možete da uzmete bilo koji primer ovih podataka i uporedite ih sa ostalim i vidite kakve su posledice po nas kada je reč o vremenskim ograničenjima sa kojima se suočavamo. Ali, hteo bih da ukažem Pretresnom veću na još jednu opštu stvar. Druga kvadrat sa leve strane, a to je prioritet dva za Bosnu, to su svedoci koji spadaju u kategoriju za koju mi smatramo da je vrlo vredna kategorija da bi se dobila kompletna slika. I poslednji blok, dakle, pre bloka pet su svedoci za koje je i Pretresno veće reklo da bi želelo njima da se bavi i to je u stvari vrlo mali broj svedoka kada je reč o Bosni.

SUDIJA MEJ: Ako biste mogli da nam posle pauze objasnite nešto u vezi sa svedocima o Sarajevu i Srebrenici. Međutim, sada ćemo da napravimo pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najš.

TUŽILAC NAJŠ: I dalje sam na grafikonu koji se odnosi na Bosnu. Pre nego što se pozabavim Srebrenicom i Sarajevom, Pretresno veće se seća da su prvobitne tačke optužnice u odnosu na ovog optuženog se odnosile na 47 opština. Zbog vremenskog ograničenja ograničili smo se na tri u vezi sa kojima ćemo izvoditi dokaze uživo, dakle, sa vrlo ograničenim brojem svedoka uživo. Mislim da ćemo imati otprilike pet svedoka svake sedmice i to će biti za Bjeljino, Zvornik i Bratunac. Ima još samo šest drugih opština u vezi sa kojima ćemo izvoditi dokaze u skladu sa Pravilom 92bis, a to su Višegrad, Foča, Brčko, Bosanski Šamac, Prijedor i Sanski Most. I time je značajno to područje, ali to predstavlja ogromno smanjenje dokaza u odnosu na prvobitnu pripremu dokaza u ovom predmetu. Sad da se vratim na grafikon. Znam da Pretresno veće smatra da o ovoj tabeli ne bi trebalo da se govori javno, ali Tužilaštvo ima obavezu i pred Pretresnim većem i pred javnošću da pokaže sa kakvim se ograničenjima suočava u ispunjavanju svojih obaveza i mi smatramo da je to nešto šta javnost treba da zna.

SUDIJA MEJ: Ne, ovo je pitanje kojim treba da se bavi Pretresno veće koje organizuje ovo suđenje. Ovo nije nešto za javnost.

TUŽILAC NAJŠ: Ja nisam ni mislio da to napravim prezentacijom za javnost, ali kao što znate mi smo, nama je jako stalo da pomognemo Pretresnom veću u ovom poverljivom obliku u vezi sa problemima sa kojima se suočavamo i o kojima moramo da donesemo odluku, ali Tužilaštvo i tužilac moraju da imaju na umu ne odnose sa javnošću već javni interes u obavljanju naših poslova na adekvatan način. E, sada Srebrenica i Sarajevo predstavljaju vrlo konkretne probleme. Svaki se naravno pominje u optužnici i u odnosu na druge optužene jedno je suđenje završeno, drugo čeka da se okonča to suđenje i svako od tih suđenja je trajalo dugo, godinu dana, čak i više. I očigledno ovakva vrsta suđenja ne može da se obavi u ovakvoj organizaciji. Biće takođe delova optužnice u odnosu na optuženog koji traže više, a ne

manje dokaza. I to mora da se posmatra odvojeno, jer kao što se vidi u ovom grafikonu koji je pred nama mi smo pripremili vrlo redukovano izvođenje dokaza, ali mislimo da će to biti pravno dovoljno u odnosu na optuženog. Dakle, vrlo ograničen broj dokaza u odnosu na svaku od ovih lokacija, ali čak i na ovoj jako ograničenoj osnovi mi procenjujemo da će nam za Sarajevo trebati 20 dana, za Srebrenicu 21 dan. A kad se uzme u obzir da je po našoj proceni onda ostalo samo 70 dana u odnosu na preostalo vreme koje je određeno za Bosnu i ako se uzme u obzir prioritet svedoka, dakle prioritetni svedoci isključujući one po Pravilu 92bis koji uzimaju 79 ili 80 dana, onda je jasno da mi ne možemo sve ovo da uklopimo u ovaj vremenski okvir, kao što sam to već objasnio. Nismo se bavili svedocima po Pravilu 92bis u celosti, dakle, bez unakrsnog ispitivanja, jer će tu trebati još 30 dana za unakrsno ispitivanje. Prema tome, situacija sa Bosnom je jako složena jer ne iznenađuje, pošto je ovo jako veliki predmet, i najveći od ova tri, da može od nas da traži da dalje smanjujemo ovaj prostor od 79 ili 80 dana koji možda može i da se smanji, jer neki svedoci neće biti na raspolaganju, a možda će ih biti više nego što smo očekivali. Međutim, problem je u sledećem. Ako pogledam kako smo napredovali, a reč je o nečemu šta će i Pretresno veće priznati sa stanovišta naših procena, naše procene su se bazirale na nalogima Pretresnog veća i u odnosu na vreme i u odnosu na broj svedoka, jer je time određeno koliko vremena možemo da posvetimo svakom segmentu ovog suđenja. Kada je završen deo suđenja o Kosovu na vreme je priznato da je ostao deo otvorenog materijala, materijala koji nije rešen, kako je to Pretresno veće nazvalo, i način na koji smo mi to analizirali ostalo je još 11 dana za kategoriju jedan ili prioritet, svedoke prioritete po kategoriji jedan. Zatim oko sedam dana za svedoke koje će možda Pretresno veće želeći da pozove i par dana za svedoke za koje je Pretresno veće već izrazilo želju da pozove. Dakle, da ponovim još jednom. U celini izvođenje dokaza u vezi sa Kosovom u glavnom delu ispitivanja odgovaralo je pet nedelja uobičajenog sudskog postupka u bilo kojoj nacionalnoj jurisdikciji tako da mi tražimo od Pretresnog veća da se Tužilaštvu omogući da izvodi dokaze u skladu sa uobičajenim konvencionalnim postupcima "*common law*", dakle, a pet nedelja za glavno ispitivanje, pet nedelja sudskog vremena je izuzetno kratak period, to je izuzetno brzo izvođenje dokaza. Pretresno veće dobro zna da u ovakvim predmetima u Ujedinjenom Kraljevstvu (United Kingdom) i drugim zemljama izvođenje dokaza može da traje mesecima. Prema tome, to je samo par reči o prioritetima kada je reč o Kosovu. Kada je reč o Hrvatskoj, po našoj proceni ostalo je još 10 dana za Hrvatsku.

SUDIJA MEJ: Pomozite nam oko računanja dana. To je prvobitno vreme plus vreme koje vi procenjujete na koje imate pravo, jer ste ga izgubili zbog bolesti optuženog?

TUŽILAC NAJS: Ako ste pogledali naš poverljivi podnesak, ono šta smo mi uradili tražeći od Pretresnog veća da primeni takvo pravilo je da smo uzeli sve vreme koje nam je dato na raspolaganje, izračunali smo koliko smo izgubili vremena zbog zdravstvenog stanja optuženog, zatim smo uzeli broj svedoka koji nam je Pretresno veće dozvolilo za svaki deo suđenja da bismo odredili odnos prema tim svedocima, odnos vremena u okviru ukupnog vremena koje nam je dozvoljeno u svakom segmentu tog suđenja i onda smo odredili dokaze koji se izvode za Kosovo, Hrvatsku i jednim delom za Bosnu i napravili odgovarajuća smanjenja da bismo došli do zaključka da nam nije ostalo ništa vremena za Kosovo, naravno. Zatim, 10 dana nam je ostalo sa današnjim danom za Hrvatsku i 70 dana za izvođenje dokaza u vezi sa Bosnom. Ponovo, ako mogu uz puno poštovanje da tražim od Pretresnog veća da to prihvati, Tužilaštvo je do sada vrlo uspešno izvodilo dokaze o sukobu uopšteno govoreći sa detaljima u vezi sa Hrvatskom. Ali po našoj proceni 22 dana su ostala za svedoke koji bi bili svedoci po prioritetu jedan, a bilo bi nam potrebno još 16 dana, ako će se unakrsno ispitivati svedoci po Pravilu 92bis i to svaki po sat vremena, a Pretresno veće je uglavnom do sada bilo sklono da se to uopšteno govoreći i radi. Međutim, mi bismo hteli da podsetimo Pretresno veće da kada smo se bavili izvođenjem dokaza o Kosovu jasno je skrenuta pažnja da može da dođe do drugačijeg stava kada je reč o unakrsnom ispitivanju svedoka o osnovi zločina o Bosni i u Hrvatskoj od onih koji su svedočili o osnovi zločina na Kosovu, jer je tu bilo reči o vrlo posebnoj odbrani u vezi sa NATO bombardovanjem, odbrani koja ne može da se primeni ovde. Tako da je u nekoliko prilika Pretresno veće zadržalo pravo da kasnije iznese stav o tome da li svedoci po Pravilu 92bis treba da budu svedoci u celini i u celinoi da budu izloženi unakrsnom ispitivanju. Ono šta smo mi sada uradili je da smo pripremili ukupnu sliku na osnovu naših najboljih mogućih procena i tu smo ukazali na to da je ostalo ukupno oko 80, odnosno 81 dan za dokaze po sva tri segmenta suđenja. Po našoj proceni 113 dana nam treba za svedoke po prioritetu jedan, 21, odnosno 20 dana za Srebrenicu i Sarajevo i još dodatnih 49 dana za svedoke po Pravilu 92bis ukoliko će se oni da budu unakrsno ispitivani. Pored toga tu su četiri dana svedočenja za svedoke po našem kriterijumu pet, prioritet pet, to su svedoci koje Pretresno veće želi

da pozovemo i takođe smo identifikovali još 33 dana izvođenja dokaza koji su u našoj kategoriji prioritet dva. Dakle, to su svedoci koji bi pojasnili celi slučaj i kompletirali izvođenje dokaza. Mi smo se očigledno našli u vrlo problematičnoj situaciji. Ponavljam to, mislim po treći put. Dalja smanjenja će se forsirati i do njih može da dođe. Na primer, mogu da vam kažem da ćete danas da dobijete, nadam se danas, dva podneska, jedan javni, jedan privatni, da se pozovu svedoci koji će dati centralno svedočenje. To su svedoci koji su drugačiji od svedoka o karakteru, njihovo svedočenje je centralnog karaktera i mislimo da će nam pomoći da uštedimo na vremenu. Mi nismo do sada bili u prilici da vam kažemo ko su ti svedoci i da ih dodamo na spisak. Ja ću da se pozabavim jednim od njih, jer jednim od njih mogu da se pozabavim javno. Ali to su napore koje mi ulažemo. Pretresno veće će samo priznati da je jedna od posledica ovog suđenja, odnosno javnog suđenja je da su mnogi ljudi našli hrabrosti, smelosti da svedoče javno i tako da sada mi imamo više svedoka koji su nam na raspolaganju šta nam omogućava da na osnovu svoje procene odaberemo svedočenje koje je najkvalitetnije i time uštedimo na vremenu. Tako da smo mi i tokom prošlih nekoliko nedelja imali nekoliko svedoka koji su nam ponudili da svedoče i to je izuzetno važno, jer nam omogućava da dođemo do takvih procena. Mogu li da zamolim Pretresno veće da razmotri sledeće. Pretresno veće se dobro seća da sam dostavio dokumenta koja smo mi nazvali "kutijama dokumenata" u kojima je procenjeno do koje mere su dokazi koje smo do sada izveli omogućili da ostvarimo zadatak koji je pred nama.

SUDIJA MEJ: Pa mi vas nećemo da obeshrabljujemo da nam dostavljate takvu vrstu dokumenata.

TUŽILAC NAJS: Pa mi to radimo da bi omogućili Pretresnom veću da samo proceni da li neke svedoke želi da čuje ili ne. Međutim, vi shvatate problem da u ovom predmetu ono čime mi moramo da se bavimo neminovno dovodi do toga da tražimo od Pretresnog veća da i ono razmotri da možda u jednoj fazi. Kako se sad stvari razvijaju ja sam dostavio Pretresnom veću prošle nedelje spisak svedoka i o njemu ću da govorim nešto kasnije, ali taj spisak je napravljen na osnovu dokaza koji su izvedeni na konvencionalan način. Mi nemamo nikakve druge alternative već da pretpostavimo da će to biti osnova na kojoj ćemo i dalje da radimo. Tu, na toj konvencionalnoj osnovi smo dali i procenu vremena koje će nam biti potrebno i ako Pretresno veće želi samo da proceni da li su to svedoci koji zaista treba da...

SUDIJA MEJ: Molim vas, samo da bismo mogli da pratimo vaš zahtev. Ako ćemo da nastavimo da uvodimo dokaze po Pravilu 92bis vi praktično od nas tražite da primenimo to pravilo na sve svedoke?

TUŽILAC NAJS: Da, osim nekih izuzetnih situacija.

SUDIJA MEJ: Dakle, kada je reč o svedočenju koje se odnosi na ponašanje i dela optuženog?

TUŽILAC NAJS: Jer vremenska ograničenja su tako velika da je to posledica tih vremenskih ograničenja. Osim toga i Pravilo 92bis je uvedeno da bi se omogućilo da se uvedu dokazi na taj način.

SUDIJA MEJ: Mi ćemo da se odnosimo prema takvim dokazima kao što smo prema svedocima o Dubrovniku prošle nedelje, jer oni su unakrsno ispitivani, general Mangan (Colm Mangan) i gospodin Dejvis (Paul Davies).

TUŽILAC NAJS: Mislim da se nismo razumeli. Mi tražimo da se svedocima po Pravilu 92bis u potpuni tretman svedoka po Pravilu 92bis.

SUDIJA MEJ: Da, da, mi smo vas shvatili, ali za ostale svedoke.

TUŽILAC NAJS: Puni tretman po Pravilu 92bis, jer mi gledamo ukupan broj svedoka i vidite da su svedoci po Pravilu 92bis oni koji se odnose na ograničen broj opština, to je šest opština, i oni ne treba uživo da dokazuju, a preostale tri se odnose na svedoke po Pravilu 92bis za Hrvatsku i to za osnovu zločina. I to je ukupno 49 dana od preostalih 81 dan koji su nam na raspolaganju.

SUDIJA MEJ: Ja sam vas prekinuo.

TUŽILAC NAJS: Ne, ne uopšte. Ja sam samo hteo da kažem koliko sam ja spreman da činim ustupke kada je reč o izvođenju dokaza, jer mislim da je to pravi način da se obrađuju dokazi u ovakvoj vrsti suđenja. Drugo, i na kraju ako mogu da predložim sledeće. Ako dođe trenutak kada Pretresno veće neće toliko da misli o vremenskim ograničenjima već o samim svedocima koje Pretresno veće zaista mora da sasluša, kada Pretresno veće donese svoju odluku u vezi sa vremenom i brojem takvih svedoka mislim

da nije sada u situaciji da proceni koliko bi korišćenje takvih svedoka bilo od značaja, ali takođe koliko bi optuženi mogao da maksimalno iskoristi svoje vreme tokom unakrsnog ispitivanja. Mi se ne žalimo na to. Mi radimo u okviru svojih ograničenja, vremenskih ograničenja i to je, ali to postaje nemoguće, jer naš prioritet je da iznesemo dokaze u vezi sa optužnicom i da ispoštujemo sve naloge Pretresnog veća.

SUDIJA MEJ: Jedan od predloga koji smo mi dali je da se smanji raspon optužnice i ja ne znam u kojoj meri ste vi to uradili.

TUŽILAC NAJS: Mi jesmo, od 47 opština mi smo to sveli na tri opštine o kojima ćemo da izvodimo dokaze uživo i šest opština o kojima ćemo izvoditi dokaze na osnovu Pravila 92bis. To je ogromno smanjenje.

SUDIJA MEJ: Da li će se to odraziti i u izmeni optužnice koju možemo da sledimo?

TUŽILAC NAJS: Pa neće sve tačke optužnice biti pokrivena u detalje, jer mi ne možemo da izvodimo dokaze po svim tačkama optužnice.

SUDIJA MEJ: Pa bilo bi korisno kada biste vi to uradili i u pismenoj formi.

TUŽILAC NAJS: Mi bismo to mogli da uradimo. Mi znamo da je bilo nekoliko smanjenja optužnice posebno kada je reč o Hrvatskoj, recimo, u vezi sa seksualnim nasiljem. Mislim da je sedam tačaka optužnice odbačeno. Ali u svakom slučaju mi to možemo da uradimo, ako je potrebno da se uradi u pismenom obliku. Ali mi nismo toliko došli u tešku situaciju u vezi sa Hrvatskom koliko smo bili u vezi sa Kosovom, jer nametanje vremenskih ograničenja je bilo korisno utoliko što smo mi obezbedili materijal na vreme. Međutim, u ovom poslednjem segmentu suđenja problem je izgleda prevelik da bi mogao tek tako da se reši, posebno kad se uzme u obzir značajna količina vremena koja mora da se posveti Sarajevu i Srebrenici. Možda su optužbe takve da jednostavno ne mogu da se eliminišu bez adekvatnog suđenja i izvođenja dokaza. Tako da se pitam da li je došao sada trenutak, naravno ja sam rekao mi ćemo da nastavimo da se borimo sa ograničenim vremenom, ali da li je došao trenutak da se pogleda ostatak predmeta sa stanovišta svedoka koji treba da se pozovu, a ne sa stanovišta vremenskih ograničenja. I iz tog razloga sam vam dao ovaj spisak svedoka.

To je naravno provizorni spisak svedoka i ja sam izuzetno zahvalan svima koji su radili na ovom predmetu, koji su pripremili ovaj spisak. Ali ovo je vrlo koristan dokument, jer možemo da vidimo kuda idemo. To će se menjati, imena će biti izbacivana ili dodavana, spisak će biti aktuelizovan, ali ovo je radni dokument koji pokazuje kuda mi idemo. To je dokument koji omogućava Pretresnom veću da pogleda unapred i da vidi koji svedoci dolaze i da kaže da li je to svedok koji će zaista nešto doprineti dokazima, da vidimo da li ste to već dokazali, da li je to dupliranje dokaza. Ponekad neki savet može da bude koristan kao i nalog. Mi možemo da poslušamo savet i odbaciti tog svedoka i da idemo dalje. Tako da, jer je poslednja stvar na svetu koju mi želimo ta da se nađemo u situaciji koja bi bila nepomirljiva i koja se ne bi slagala sa nalogima Pretresnog veća o vođenju ovog suđenja. Mi se nadamo da ovo šta smo ponudili da će nam omogućiti da razumno planiramo zaključenje izvođenja svojih dokaza, da dokažemo sve tačke optužnice na jedan ekonomičan način, bez nanošenja štete optuženom i bez nanošenja štete i Tužilaštvu u izvođenju svojih dokaza.

SUDIJA MEJ: Hvala, gospodine Najs. Mi ćemo da razmotrimo svoj stav na osnovu ovog dokumenta. Nema sumnji da će ostati vremenska ograničenja, ali mi ćemo razmotriti teškoće na koje je ukazalo Tužilaštvo. Razmotrićemo da li treba da se unesu neke izmenu u naš postupak, da li je to nešto šta je neophodno ili nije. I kao što sam već ranije rekao, nije to pitanje kojim možemo da se bavimo u odsustvu sudije Robinsona. On treba da ima mogućnost da pročita ova dokumenta.

TUŽILAC NAJS: Pre nego što prepustim gospođi Uerc-Reclaf (Uertz-Retzlaff) da ispituje sledećeg svedoka želim da kažem još jednu stvar konkretno. Svedok kojeg želimo da pozovemo već sledećeg utorka zbog problema koje on ima sa svojim rasporedom, u vezi sa njim nismo mogli da damo zahtev sve do danas. On se ne nalazi na ovom spisku. Dakle, nismo mogli da damo zahtev zato što njemu vlasti nisu dale mogućnost da svedoči sve do sada. To je bivši ambasador u Hrvatskoj Piter Galbrajt (Peter Galbraith). Čuli ste, njegovo ime je pominjano, nalazi se u transkriptu. On može da iznese vrlo vredne dokaze. Mi bismo trebali da budemo u prilici da ponudimo rezime njegovog svedočenja danas i nadam se da ćemo uspeti da ostvarimo sve svoje obaveze u vezi sa obelodanjivanjem danas ili sutra. Ne tražim od vas da sada donesete odluku, jer znam da to ne možete u odsustvu sudije Robinsona i ne možete pre nego što dobijete pismeni

dokument pred sobom da biste mogli time da se pozabavite, ali ja sam želeo da što ranije obavestim i vas i optuženog i nadam se da ćemo formalni zahtev imati već danas i mi ćemo takođe nametnuti sva vremenska ograničenja kako bi se omogućilo da on bude pozvan već sledećeg utorka. Taj će podnesak biti dat zajedno sa podneskom u vezi sa pseudonimom jednog drugog izuzetno važnog svedoka čije će svedočenje suštinski doprineti izvođenju dokaza pred Pretresno veće i takođe uštedeti vreme.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej.

SUDIJA MEJ: Da, gospodine Miloševiću. Nije na vama da vi dajete komentare o izvođenju dokaza Tužilaštva. To je nešto čime oni treba da se bave. Nećemo se baviti nikakvim podneskom u vezi sa svedocima. Mi ćemo to dobiti napismeno i saslušaćemo vaš stav u vezi sa tim u adekvatnom trenutku. Ne, gospodine Miloševiću, nema ništa relevantno šta biste vi mogli da kažete.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Imam da kažem relevantno i nije stvar o tehnici izvođenja dokaza, odnosno takozvanih dokaza, već o nekim principijelnim stavovima i apsurdnim tvrdnjama koje smo ovde čuli i na koje ja pretpostavljam da imam pravo da reagujem.

SUDIJA MEJ: Ne. Na Tužilaštvu je. To je između Tužilaštva i Pretresnog veća da razmotre na koji način oni izvode svoje dokaze. Ukoliko dođe do promena u postupku ono šta je predloženo, a to je da svi svedoci svedoče putem izjava, pre nego što mi krenemo u takav postupak vi ćete imati mogućnost da nam se obratite u vezi sa tim. Ali u ovom trenutku mi nismo u poziciji da donesemo takvu odluku i nismo to uradili. Prema tome, u ovoj fazi nije potrebno da iznosite bilo kakve stavove niti da se obratite Pretresnom veću u vezi sa tim. Ali, kao što sam rekao, ako dođe trenutak kada mi budemo želeli da razmotrimo bilo koji od predloga Tužioca i da možda delujemo po njemu, a tiču se izvođenja dokaza, mi ćemo onda omogućiti vama da se obratite Pretresnom veću u vezi sa tim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da li biste bili bar ljubazni da mi date jedno objašnjenje onda?

SUDIJA MEJ: Zavisi o čemu je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa mi smo čuli gospodina Najsa da je ovde, kako je rekao, kolektivni zadatak da se dokažu navodi optužnice, a ja sam dosad verovao da je zadatak svakog legalnog Suda u svetu da dokaže šta je istina. Pa čak i pozicija koju ima ovo takozvano Tužilaštvo trebalo bi da ga obavezuje da traži da se utvrdi istina, a ne da se dokazuju navodi optužnice, jer ovde smo čuli razne apsurre. Maločas je gospodin Najs čak rekao da su nama odgovarale sankcije međunarodne zajednice. To se samo može uporediti sa onim apsurdom da je Jugoslavija izvršila agresiju sama na sebe.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, vremena nema mnogo. Da se radilo o nekom opštem pitanju koje bi moglo da utiče na vaš položaj u ovom suđenju dali bismo vam priliku da nam se obratite, ali sada idemo dalje sa izvođenjem dokaza. Vremena nema mnogo i najbolje je da izvodimo dokaze. Ko dolazi? Gospodin Grujić? Da li je on ovde? Ne, ne gospodine Miloševiću. Vi pokušavate da držite govor.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej, ovo nije govor. Ja se osvrćem u kontekstu onoga šta smo čuli na ovaj prilično veliki podnesak druge strane koji se odnosi na njihov predlog za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je navodno već presuđeno šta je...

SUDIJA MEJ: Ne, nećemo danas da donosimo odluku o tome ili uopšte u bilo kojem trenutku nećemo da donosimo odluku o tome, a da se pre toga ne iznesu argumenti. Pre nego što nešto tako odobrimo imaćete priliku da nam se obratite. Ali, u svakom slučaju mogu da vam kažem da ćemo i dalje nastaviti sa izvođenjem dokaze za Hrvatsku i prvo moramo da razmotrimo sve svedoke po Pravilu 92bis pre nego što počnemo da se bavimo presuđenim činjenicama. Neka se svedok uvede u sudnicu. Molim svedoka da pročita svečanu izjavu.

SVEDOK GRUJIĆ: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Izvolite sedite.

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC UERC-RECLAF

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Gospodine Grujiću, recite nam vaše puno ime i prezime i zvanje.

prevodioci: Da li čujete prevod sada? Da li čujete prevod sada? Jedan, dva, tri, da li čujete prevod? Da li me sada čujete?

SVEDOK GRUJIĆ: Čujem.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Recite nam, molim vas vaše puno ime i prezime i zvanje?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Nema prevoda.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li sada čujete prevod?

SUDIJA MEJ: Da probamo ponovo. Gospodo Uerc-Reclaf (Uertz-Retzlaff).

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li me čujete sada? Da li čujete prevod?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Vrlo slabo.

SUDIJA MEJ: U čemu je problem?

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li me čujete sada? Gospodine Grujiću, da li čujete prevod?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Sada je u redu.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Recite nam, molim vas vaše ime i prezime i zvanje?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ja sam Ivan Grujić. Trenutno radim kao predstojnik ureda Vlade Republike Hrvatske za zatočene i nestale.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: U svojstvu predsednika te Kancelarije jeste li vi napisali stručni izveštaj o nestalim, raseljenim i poginulim u Republici Hrvatskoj tokom rata od 1991. do 1992 godine?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Jesam.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Časni Sude, Tužilaštvo predlaže da se izveštaji sa dodacima uvrste u spisak kao dokazni predmeti. Stručni izveštaj podnesen je 5. februara 2003. godine, a uz njega ide i nekoliko dodataka koji se odnose na rad kancelarije. Ali, povrh toga svedok je pripremio i nekoliko dijagrama koji opisuju pitanja dotaknuta u izveštaju, odnosno podaci i brojeve koji se spominju u izveštaju vide se i u obliku grafikona koje smo mi stavili u jednu posebnu fasciklu.

SUDIJA MEJ: Da li je to ova fascikla koju smo upravo dobili?

TUŽILAC UERC-RECLAF: Prva fascikla ima dijagrame koje je pripremio svedok u svojoj kancelariji. U toj prvoj fascikli nalazi se takođe i dodatak za optužnicu za Hrvatsku, a to je popis ljudi poginulih raspoređen po lokalitetu zločina. Tu su i nalazi gospodina Grujića u vezi sa tim konkretnim popisom. On je na popisima uneo oznake, a povrh toga mi smo pripremili i materijale iz same osnove, osnovne materijale. To su upitnici i izveštaji o ekshumaciji. To je sve sadržano u fasciklima 2 do 10 i raspoređeno po lokalitetima zločina.

SUDIJA MEJ: Možda bi bilo praktično da to onda uradimo ovako. Stručni izveštaj će dobiti jedan dokazni broj zajedno sa svojim priložima. Prva fascikla će dobiti posebni dokazni broj, a ostale fascikle bilo bi najbolje da njih označimo na isti način na koji smo označili fascikle za sela sa Kosova. Znači, posebni dokazni broj za sve te fascikle od broja 2 do broja 10 i to onda možemo na primeru u ovom predmetu od sada da zovemo Grujićevim fasciklama. Da li je to praktično?

TUŽILAC UERC-RECLAF: Da.

SUDIJA MEJ: Imate li ovde preostale fascikle? Sekretar, naime, napominje da ih nema. Onda ćemo ih sada označiti brojem.

sekretar: Časni Sude, stručni izveštaj sa dodacima...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak, nemojte da me prekidate molim vas, gospodine Tapušковиću. Saslušaćemo vas, ali za koji trenutak. Dozvolite samo sekretaru da kaže šta ima.

sekretar: Izveštaj i dodaci će nositi dokazni predmet Tužilaštva 401. Prve fascikle 402, a preostale fascikle od 2 dva do broja 10 će nositi broj dokazni predmet Tužilaštva 403.

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Tapušковиću.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Časne sudije, ja nemam šta mnogo da vam saopštim sem fakta da su ovih 10 bajndera danas uručeni nama amikusima, a koliko sam razumeo i koliko sam video, to je tek danas dobio i gospodin Slobodan Milošević. Dakle, nismo do današnjeg dana mogli sve to da podvrgnemo nikakvoj analizi. Samo bih hteo da Sud upoznam sa tom činjenicom.

SUDIJA MEJ: Hvala.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Časni Sude, ja moram da kažem da je sve to obelodanjeno još ranije kada smo obelodanili popis dokaznih predmeta. Ono šta ste danas dobili zapravo predstavlja ponovno obelodanjivanje tog materijala organizovanog po lokalitetu zločina, dok je ranije to bilo organizovano u drugom redosledu, stvari nisu bile tako složene. Jedino šta je ovde novo su grafikoni koje je pripremio svedok, a ti grafikoni zapravo tek održavaju podatke koji su sadržani u odeljku "Rezultati stručnog izveštaja svedoka". Prema tome, ti brojevi su sada prikazani u obliku dijagrama tako da ništa nije novo.

SUDIJA MEJ: Hvala. Da izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: U vezi bajndera da ispravim gospodina Tapušковиća, bar što se tiče mene. Ovih 10 bajndera koje sam dobio, ovih 10 velikih registratora dobio sam kada sam sada ušao posle pauze ovde. I ja uopšte ne razumem ili možete vi da mi objasnite kako vi zamišljate da ja mogu da pogledam o čemu se ovde radi i na šta se ovo odnosi.

SUDIJA MEJ: Taj materijal, koliko sam već shvatio, spominje se u stručnom izveštaju koji vam je u rukama već neko vreme. Da li je to tačno?

TUŽILAC UERC-RECLAF: Da.

SUDIJA MEJ: I to je takođe materijal koji je obelodanjen već ranije?

TUŽILAC UERC-RECLAF: Da. Najveći deo tog materijala, osam fascikala, su zapravo individualni spisi za svaku žrtvu iz naše osnove zločina. To je napravljeno još 31. maja 2002. godine. Jedina je razlika u tome da sada taj materijal imate pred sobom na bolje organizovani način tako da je lakše pronaći evidenciju za svaku pojedinu žrtvu ukoliko to bude potrebno. Svedok veštak će naravno govoriti o tome na jedan uopšten način. Njegovi rezultati odražavaju rezultate kompletne evidencije za sve žrtve i ako neko onda želi da proveri detalje koji se odnose na neku pojedinu žrtvu, sada je to mnogo lakše da pronađe u ovako organizovanim fasciklima. Prema tome, to smo uradili.

SUDIJA MEJ: Hvala. U redu, idemo onda sa svedočenjem.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Časne sudije, jedno objašnjenje bih morao da dam Sudu kako bih Sud bio sa tim upoznat. To je moguće da je ranije i sasvim sigurno da je to ranije dostavljeno onako kako kaže Tužilaštvo, ali prvi put je ovo ovako hronološki poslagano tako da bi sad to tek moglo da se uporedi sa ovim generalnim nalazom koji je dao gospodin svedok. To je ranije bilo teško upoređivati sa onim o čemu će govoriti ovaj svedok. Ako je to ranije pojedinačno bilo dostavljeno kao što jeste, ja sam nailazio na ovakve papire ranije, ali mi nismo mogli to da upoređujemo ni na koji način sa onim šta sadrži izveštaj svedoka koji vi imate ispred vas.

SUDIJA MEJ: Da li je sporno da su ti ljudi bilo nestali, bilo zatočeni? Da li je to sporno, gospodine Tapušковиću?

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Ne može biti sporno nikako, samo da bi se dala neka ocena analize koju je izvršio svedok moralo je to ranije ipak biti hronološki sređeno da bi se došlo do nekih zaključaka. Inače, naravno uvaženi sudija Mej to ne može biti sporno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Gospodine Mej.

SUDIJA MEJ: Moramo da saslušamo iskaz ovog svedoka. Saslušaćemo iskaz ovog svedoka i onda ukoliko bude prigovora, i ukoliko se prigovori tiču samo forme nema smisla da se iznose ti prigovori. Ukoliko su prigovori suštinski,

ukoliko je zaista sporno nešto od onoga šta će da kaže ovaj svedok onda ćemo to da razmotrimo. Ali meni se čini, naravno govorim sada u svoje lično ime, da u ovom trenutku ovde ništa nije sporno. Hajde da saslušamo iskaz svedoka, a onda ćemo da vidimo kako će da teče unakrsno ispitivanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja, gospodine Mej, samo želim da kažem da što se mene tiče jeste sporno, jer se ne može apriori prihvatiti da je ovo šta se ovde nalazi sve provereno i utvrđeno. I te kako sporno.

SUDIJA MEJ: Dobro, u redu. U redu. Idemo dalje.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Gospodine Grujiću, vi ste nama dali vaš pismeni izveštaj tako da ću vam ja sada postaviti samo nekoliko dodatnih pitanja u vezi sa nekim od poglavlja vašeg izveštaja kao i u vezi sa vašim dosadašnjim profesionalnim radom. Vi ste znači policajac od 1992. godine. Recite nam da li ste vi tokom cele vaše karijere najviše bavili sa procesuiranjem i analiziranjem informacija, a naročito u zadnjih 10 godina?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ja sam policajac od 1972. godine na različitim poslovima, ali u poslednjih 10 godina upravo sam se bavio ovim poslovima i analiziranja i prikupljanja informacija.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li vaša kancelarija, prvo komisija, a kasnije vladina kancelarija, da li se bavi zatočenim i nestalim osobama svih strana u sukobu, Srba, Hrvata, Muslimana i drugih nacionalnih grupa?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da. Ured prema svojoj funkciji prikuplja i obrađuje podatke o nestalim osobama, o zatočenim osobama, o ekshumiranim osobama kao i o mjestima masovnih grobnica, a svi podaci i sva djelatnost Ureda je usmjerena bez obzira na nacionalnu, vjersku ili drugu pripadnost osoba ili žrtava kojima se bavi ured.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li se Komisija bavila i razmenama?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: To je isto jedan od osnovnih poslova komisije, a koji je bio kao takav postavljen i evidentiran od strane Vlade Republike Hrvatske. Dakle, jedan od poslova je i razmjena ratnih zarobljenika.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Opisali ste način na koji je osnovan Ured i do kojih je promena došlo kasnije. Možete li da nam kažete koliko je velika ta vaša Kancelarija i kakvu strukturu ima?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Sam ured direktno je odgovoran Vladi Republike Hrvatske. On u svojoj, u stalnoj funkciji ima četiri zaposlene osobe, imamo psihologa, inženjera informatike, imamo dvije osobe srednje stručne spreme koje se bave određenim analizama i evidencijama, imamo i vanjske suradnike, terenskog operativca i suradnika u uredu za područje Vukovar. Dakle, taj Ured koordinira drugim organizacionim jedinicama koje se bave ovim poslovima iz drugih ministarstava.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vi ste u petom paragrafu vašeg izvještaja naveli razna ekspertna i savetodavna tela u kojima ste radili. Ja vas želim da pitam nešto o vašoj saradnji sa Međunarodnim komitetom Crvenog krsta (ICRC, International Committee of the Red Cross). Da li ste i sa njima saradivali?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Znači u razdoblju dok je postojala komisija, a kasnije ured jedan od paragrafa u samoj uredbi o radu ureda je o suradnji sa međunarodnim organizacijama što podrazumjeva i suradnju sa Međunarodnim komitetom Crvenog križa.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Na koji način saradujete sa njima?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Imamo direktnu razmjenu podataka vezanu uz nestale osobe, kao i indirektnu razmjenu podataka preko Nacionalne službe traženja hrvatskog Crvenog križa, a isto tako do podataka od strane Međunarodnog komiteta crvenog krsta dolazili smo i posredstvom obitelji. Prema tome, ta suradnja je bila na zavidnoj razini.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: U četvrtom paragrafu vašeg izvještaja govorite o opsegu aktivnosti. Ja sada ne bih želela da ulazim u detalje, ali me zanima sledeća stvar. Ovde u zadacima navodite organizovanje i sprovođenje razgovora o zatočenim i nestalim osobama sa Saveznom Republikom Jugoslavijom i Bosnom i Hercegovinom. Časni Sude, za vašu informaciju to je na drugoj strani. Zanima me da li ste takođe imali razgovore sa vlastima Republike Srpske Krajine?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da. Republika Srpska Krajina imala je isto takvu Komisiju za razmjene zarobljenika i sa njima smo isto tako vodili razgovore u cilju oslobađanja zatvorenika, odnosno zarobljenika.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vaše kolege u Saveznoj Republici Jugoslaviji, Bosni i RSK-a su imali komisiju organizovanu na sličan način, zar ne?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da, te komisije su organizovane na vrlo, organizaciono su vrlo slične komisiji kako smo mi imali u Hrvatskoj.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li je Republika Srpska imala neku posebnu komisiju ili ste se sa njima sastajali samo u okviru Komisije za Bosnu i Hercegovinu?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Oni su imali jednu centralnu komisiju u kojoj su bili, koja je bila sastavljena od dva djela i imali su dio koji se, dva vojna djela, Prvi korpus i Drugi krajiški korpus koji su pokrivali dio prostora i mi smo, dakle, razgovarali sa tom centralnom komisijom koja je bila nadležna na te dvije potkomisije. Možda treba napomenuti da su vrlo često, dakle, Komisija Republike Srpske istupala zajednički sa drugim komisijama srpskih.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Šta to znači, na šta se to odnosi?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: To znači da su zajednički istupali na pregovorima oko razmjena zarobljenika jer, pa je čak, dakle, to bilo i uvjetovano zbog premještanja ili stavljenja zatvorenika na listu oslobađanja kako iz Jugoslavije tako iz Republike Srpske ili Republike Srpske Krajine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Kad kažete oni, na koga tačno mislite, na koje komisije?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Na Komisije iz Savezne Republike Jugoslavije, na komisije iz Republike Srpske Krajine i Republike Srpske.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Koliko dugo se održavaju ti zajednički sastanci sa ta tri tela?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Većinom se radi o bilateralnim sastancima i oni su počeli od 1991. godine i praktično traju još i do danas.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Na zajedničkim sastancima ovih komisija, da li je bilo koja od tih komisija na neki način bila u vodećoj ulozi?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Pa vidite, to je bilo jasno da je tu dominantna Komisija iz Savezne Republike Jugoslavije.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Kako se to videlo? Možete li to da objasnite?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Znači oni su, Komisija savezne Republike Jugoslavije je pozivala na te sastanke, dakle, i stavljala u svoju delegaciju

praktično pripadnike drugih delegacija, konkretno u Saveznoj Republici Jugoslaviji u sastavu delegacije Savezne Republike Jugoslavije bio je i predstavnik iz Republike Srpske Krajine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Recite, da bi se rešili individualni slučajevi zatvorenika koji su bili zatvoreni u Republici Srpskoj ili Republici Srpskoj Krajini, da li ste vi mogli to da rešite putem komisije iz SRJ?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U nekim slučajevima, da.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li su zatvorenici ponekad bili premeštani iz objekata u RSK-a, u RS ili SRJ?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Pa, imali smo niz takvih primjera da su zatočenici premješteni sa teritorije na teritoriju iz, sa područja, sa područja Jugoslavije na području Bosne i obrnuto. Isto tako sa područja okupiranih teritorija Republike Hrvatske na područje Bosne, obrnuto.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li postoji popis tih ljudi koji su premešteni? Imate li vi taj popis? Jeste li vi pratili njihove pokrete?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U svim onim slučajevima gdje je to bilo moguće to je evidentirano, a mislim da takve evidencije, dakle, naše evidencije su potvrđene i od strane Međunarodnog komiteta crvenog križa gdje se pojedini zatvorenici, zarobljenici mogu pratiti njihovo kretanje kroz više država. I mi imamo, dakle, za niz slučajeva imamo imena i prezimena takvih osoba.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li vam je poznat slučaj sveštenika Josipa Bogovića i način na koji je on premeštan iz logora u logor? Kao primer.

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ja znam za slučaj gospodina, gospodina Bogovića koji je premještan iz logora u logor, ali ne mogu u ovom trenutku tačno reći koji su to logori, morao bih pogledati u svojoj evidenciji, pa bi onda mogao reći.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Imate li sa vama vašu evidenciju o toj osobi ili biste to trebali da proverite u vašoj kancelariji?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Proveriti u uredu, ali eventualno imamo neke druge osobe tu.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Treba nam jedan primer vaših nalaza o takvom transferu. Časni Sude, svjedok je ovde sa sobom doneo dokumentaciju iz svoje kancelarije i molim da mu se dozvoli da pogleda svoje dokumente.

SUDIJA MEJ: Da, ako je to njegova službena dokumentacija može to da učini.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Dajte nam, molim vas jedan ili dva primera takvih transfera.

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Evo ne moram ni gledati u dokumentaciju, recimo, znam za recimo Ovanin Zlatko se zvao čovjek koji je bio u Jugoslaviji, pa je nakon toga prebačen na područje, bio je u Vojno istražnom zatvoru u Beogradu, a prebačen je kasnije na područje Knina odakle je i oslobođen kroz razmjenu.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Koje godine se to desilo? O kom vremenskom okviru govorimo kada je reč o ovoj osobi?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Kada je riječ o gospodinu Ovaninu on je zarobljen negdje 1993. godine, 1993. godine, a oslobođen je ja mislim negdje sredinom 1994. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Možete li da nam navedete još jedan primer?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Evo pokušaću pronaći. Evo konkretno. Konkretno mogu odgovoriti Predrag Vukušić zarobljen 2. sedmog 1992. godine. Bio je u logoru u Korenici, zatim Željavi, nakon toga u Kninu. Znači područje Hrvatske, Bosne pa opet Hrvatske. Imamo primjer gospodina Slavka Rajića koji je bio u logoru Morinje, Crna Gora, kasnije je prebačen na područje Bosne u Bileću odakle je oslobođen. Isto tako imamo primjer Tihomir Dunović koji je sedmog, koji je 12. 12. 1991. godine zarobljen u Stonu u Hrvatskoj, odveden u Crnu Goru, u logor Morinje da bi bio prebačen u logor na području Bosne, Bileća, te je 2. 7. razmjenjen u Cavtatu 1992. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da, hvala. To je dovoljno kada je reč o primerima. Sada bih htela da idemo dalje na nestale osobe. Vi ste u paragrafu 6 i 7 opisali svoju metodologiju u vezi sa nestalim osobama i upitnicima za traženje nestalih osoba tako da ne treba da ulazimo u detalje. Samo jedno pitanje. Zašto je bilo neophodno da se organizuje ova kam-

panja za ponovno traženje nestalih osoba? Zašto je bilo neophodno da se 1993. i 1994. godine obnovi traženje nestalih osoba?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Kao što sam rekao 1993. godine osnovana je Komisija, zajednička komisija vladina koja se suočila sa različitim brojevima nestalih osoba sa loše popunjenim podacima, individualnim podacima o nestalim osobama. A isto tako tada je već bilo jasno da ćemo imati jako velik broj mrtvih osoba koje su se vodile kao nestale i trebalo je prihvatiti antimortalne podatke za kasnije njihove moguće identifikacije. U tom cilju smo pokrenuli akciju obnavljanja popisa traženja nestalih osoba koju smo medijski prezentirali i pozvali sve građane Republike Hrvatske da prijave članove nestalih.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da. Ne treba da ulazimo u detalje vaše metodologije, ali prema vašim nalazima 1994. godine vi ste došli do podatka od 3.052 nestale osobe i to se navodi u paragrafu 7 za 1994. godinu, a u paragrafu 34(F) navodi se jedan drugi podatak o nestalim osobama, a to je 1.348. To je situacija kakva je bila kada ste vi pravili ovaj izvještaj. Je li to tačno?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Upravo tako. Znači u trenutku kada smo početno stanje je bilo nakon popisa kojeg smo obavili 1994. godine 3.052 osobe, a na dan kada sam podnio izvještaj taj broj je bio upravo ovaj koji ste naveli u izvještaju. To znači da smo u tom razdoblju pronašli taj broj osoba.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A koji je podatak danas? Da li je to ponovo smanjen broj?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da. Danas je taj broj manji i u ovom trenutku, dakle, danas se još uvijek vodi evidentirano 1.283 nestale osobe.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li to znači da vi redovno dopunjavate svoje podatke?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Dnevno imamo ažuriranje podataka u našem Uredu i svaka promjena se istog trenutka evidentira i stavlja u naše evidencije.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li ste proveravali druge evidencije kao šta je evidencija Međunarodnog komiteta crvenog krsta u vezi sa ovim osobama?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Jedan od načina i vida suradnje sa Međunarodnim komitetom crvenog križa su upravo kontrole popisa nestal-

ih osoba i mi naš popis nestalih osoba i onih koje dnevno pronalazimo dostavljamo Međunarodnom komitetu crvenog križa i to je jedan od mehanizama kontrole naših popisa i naših evidencija.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Ovi podaci, da li oni uključuju i nestale osobe iz porodica koje žive u Saveznoj Republici Jugoslaviji ili Republici Srpskoj, dakle, da li se odnose i na operaciju "Bljesak" i operaciju "Oluja" ili su to odvojeni podaci?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: To su odvojeni podaci. Naime, svi oni koji su se javili i pokrenuli postupak traženja u našem uredu, a to je jedan vrlo mali broj vezano uz to razdoblje, nalazi se na tom popisu od 1.300, ali u principu je to razdvojen popis.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Ako bi bilo neophodno, ako bi druga strana ili sudije imali pitanja da li biste vi mogli da date i dodatne informacije i rezultate u vezi sa operacijama "Bljesak" i "Oluja"?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Časni Sude, ja to neću sada da uradim, jer bi to bilo izvan raspona izvođenja dokaza Tužilaštva. Vi ste u paragrafu 12 opisali analize prikupljenih podataka i ja bih želela da nam kažete sledeće. Vi ste rekli da ste prvo proveravali da li je prijavljen nestanak bio u vezi sa oružanim sukobom ili nije pa bih htela da znam na koji način ste vi dolazili do te procene?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U našim upitnicima koje smo popunjavali jasno je postavljeno pitanje: "Mjesto nestanka". Dakle, nestanak koji je bio van bio djelovanja bilo kakvih oružanih sukoba nije mogao ući kao nestanak koji je vezan sa oružanim sukobima. Isto tako vrijeme nestanka jasno govori o tome da li to može biti vezano uz oružani sukob ili ne. Osim toga postoje pitanja o okolnostima i načinu nestanka svake te pojedine osobe i to su tri osnovna elementa koja su ukazivala na to da je osoba nestala u vezi sa oružanim sukobima.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Kada ste obrađivali ove podatke, da li ste proveravali da li imate duplikate i kako ste to radili?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Nakon provedene akcije prikupljanja podataka svi podaci su informatizirani. Informatička obrada svih tih podataka izbacila je, dakle, automatski je izbacila sve one koji su duplo bili

evidentirani, a takvih slučajeva je bilo i to zato što su neki članovi obitelji raseljeni u više mjesta pa su popunili traženje za jednu te istu osobu. Osim toga bila je naknadno još jedna provjera, a to je provjera kroz čisto individualna provjera koju su radili sami djelatnici ureda i na taj način smo izbjegli sve mogućnosti duplih upitnika.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A evidencije koje su se odnosile na svaku osobu, gde su one držane i da li su one uključivale i upitnike ili samo upitnike ili i druge materijale?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Za svaku osobu koja je prijavila nestanak sačinjen je upitnik, odnosno dosije za svaku tu osobu. Unutar tog dosijea ulazio je dokazni materijal o njenom nestanku sav koji je bilo moguće prikupiti. Negdje su to video zapisi, negdje su to odrijeđeni dokumenti, a negdje su to članci sredstava javnog informiranja i isto tako medicinska dokumentacija koja se prilagala u smislu kasnije moguće identifikacije. Svi ti dokumenti, odnosno dosije čuvaju se u Uredu za zatočene i nestale i pored toga su informatizirani isto tako.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Od strane 6 pa na dalje u vašem izvještaju vi objašnjavate metodologiju u vezi sa ekshumacijama i takođe prilažete podatke u vezi sa svim veštacima koji su učestvovali u ekshumaciji. I moje pitanje za vas je kakva je bila uloga vaše Kancelarije u ovom procesu i posebno kakva je bila vaša osobna uloga u tome?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U jednom od paragrafa uredbe o nastajanju Ureda govori se o tome da je ured taj koji organizira provođenje svih ekshumacija na teritoriji Republike Hrvatske. Dakle, po funkciji ured je taj koji organizira provođenje svih ekshumacija, a to znači da od informacije sve koje dođu, a sve informacije o mogućim mjestima masovnih grobnica dođu u ured na temelju tih informacija ured izvještava sve nadležne subjekte koji učestvuju u procesu ekshumacija, o početku i o namjeri da se takva ekshumacija izvrši i tada na temelju naloga istražnog suda počinje cijeli proces same ekshumacije. Ja kao rukovoditelj tog ureda direktno učestvujem u organizaciji svake ekshumacije, a isto tako prisustvujem na gotovo svakoj od tih ekshumacija i na samom terenu u cilju organizacija i koordinacije sa svim subjektima koji učestvuju u toj ekshumaciji, jer radi se o međuresorskom timu, a to znači da u procesu učestvuje više ministarstava i sa njima treba koordinirati.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A dokumentacija o ekshumacijama i identifikacijama, da li se ona takođe držala u vašoj kancelariji?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: O svim ekshumacijama koje su provedene u organizaciji ureda kompletna dokumentacija koja je sačinjena od zapisnika istražnog suca preko svih dokumenata, video materijala nalazi se za svaku pojedinačnu grobnicu u uredu za zatočene i nestale gdje se i čuva.

SUDIJA MEJ: Gospođo Urec-Reclaf, ovo je zgodan trenutak za pauzu.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Da.

SUDIJA MEJ: Gospodine Grujiću, izvinjavam se, to sam trebao da vam kažem, nemojte ni sa kim da razgovarate o vašem svedočenju dok se ono ne završi i molim vas da se vratite za 20 minuta.

(pauza)

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Gospodine Grujiću, u vezi sa ekshumacijama u paragrafu 14 vašeg izveštaja, u posljednjem pasusu vi pominjete međunarodne organizacije sa kojima ste saradivali i takođe kažete da u poslednje vreme radite sa komisijama SRJ i Republike Srpske. Šta to znači "u poslednje vreme"? Od kada saradujete u ovom području sa ova dva entiteta?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: A, konkretno u procesu samih ekshumacija postignut je dogovor o međusobnom monitoringu, a to znači da ukoliko se provode ekshumacije za koje je zainteresirana Savezna Republika Jugoslavija ili Bosna i Hercegovina, a provode se na teritoriji Republike Hrvatske, da je omogućen monitoring prilikom njihovih stručnjaka, prilikom tih ekshumacija što je i praksa pokazala u protekloj godini. Isto tako monitoring je dozvoljen u procesu identifikacija i taj proces je vrlo korektan u poslednjih godinu dana.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li ste takođe učestvovali u monitoringu ekshumacija i identifikacija koje su se odvijale u Republici Srpskoj i Saveznoj Republici Jugoslaviji u to poslednje vreme, u poslednjih godinu dana?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U poslednjih godinu dana prisustvovao sam kao predstavnik Republike Hrvatske zajedno sa našim forenzičarima na ekshumacijama koje su provedene u Novom Sadu, na području Šapca, Sremske Mitrovice, isto tako i na području Bosne.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Te komisije iz Hrvatske, Republike Srpske i Savezne Republike Jugoslavije da li su one primenjivale sličnu ili čak istu metodologiju kada je reč o ekshumacijama i identifikacijama?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Metodologija je vrlo slična u samom procesu ekshumacija, a isto tako i u procesu identifikacija sa tim da jedan dio identifikacija koji se odnosi na DNA analiza se radi u Hrvatskoj isključivo u našim laboratorijama, a oni koriste i međunarodne laboratorije.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: U vašem izveštaju ste takođe objasnili saradnju koja je uspostavljena sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju. Da li je vaša procedura, vaš postupak prilikom ekshumacije i identifikacije sličan ili različit od onoga koji se primenjuje na Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Postupak u provođenju ekshumacija, odnosno procedura je vrlo slična izuzev u nekim malim detaljima gdje postoje razlike, a one se prvenstveno odnose na proceduru transporta posmrtnih ostataka od samog mjesta ekshumacije do mjesta gdje se vrši proces identifikacija.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: U čemu je razlika?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Razlika je u tome što prilikom ekshumacija koja vrši isključivo Međunarodni kazneni sud postoji fizička pratnja vozila koje prevozi posmrtnu ostatak. Dakle, posebna pratnja vozila kojim se prevoze posmrtni ostaci dok kod nas to nije slučaj nego se o tome obavijesti nadležna policijska uprava da takvo vozilo prolazi i isto tako je prisutan stalno pratioc u samom vozilu.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A da se sada pozabavimo rezultatima vašeg istraživanja i informacijama o osobama koje su ekshumirane. To je u paragrafu 31 vašeg izveštaja. Vi ste u stvari pripremili jednu kartu na kojoj se nalaze ovi podaci koji su u paragrafu 31, a za Pretresno veće to je u tabelatoru 4, ove fascikle koja se odnosi na ovog svedoka. Molim da se ta tabela stavi pred svedoka. Mislim da nema potrebe da je stavljamo na grafoskop, jer ova tabela govori sama za sebe tako da ne treba da trošimo vreme stavljanjem na grafoskop. Da li je vaša Kancelarija pripremila ovu tabelu koja se odnosi na podatke o ekshumiranim osobama, o njihovom polu, starosti i slično?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da, to je pripremljeno u Uredu za zatočene i nestale.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A kad je reč o statusu ekshumiranih, odnosno identifikovanih osoba, možda bismo tu statistiku mogli da stavimo na grafoskop. To je strana na kojoj piše "Status". Ja imam nekoliko pitanja u vezi sa tim. Prvo, kad je reč o statusu ekshumiranih i identifikovanih navodite 1.640 civila, 898 branioca. Zanima me na osnovu čega ste razlikovali civile od branioca?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Znači u onom trenutku kada se utvrdi identitet žrtve vrši se provjeravanje njenog statusa. U Republici Hrvatskoj postoji Ministarstvo hrvatskih branitelja koje ima evidenciju svih pripadnika oružanih snaga Republike Hrvatske. Prema tome, ukoliko se bilo tko od njih nalazi na popisu tog ministarstva, a to znači da primaju odriježene naknade i da ima status hrvatskog branitelja, tada mi takvu žrtvu evidentiramo kao žrtvu koja ima status branitelja.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li izraz "branioci" obuhvata i vojsku i policiju ili samo jedno od ta dva tela?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Dakle, to je zvanični naziv u ovoj populaciji koji se primjenjuje, a on obuhvaća i, dakle, pripadnike, sve pripadnike oružanih snaga Republike Hrvatske i policiju i vojsku.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A pod Civilnom zaštitom navodite 199 osoba. Šta su osobe koje spadaju u Civilnu zaštitu?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Dakle, to je posebna kategorija ljudi koji su, znači oni su u trenutku oružanih sukoba radili određene poslove Civilne zaštite, vatrogasci, električari i slične službe koje su morale raditi. Znači, to je kategorija ljudi koji moraju obavljati svoj posao da bi nešta funkcioniralo u tom gradu gdje se to događalo.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A kad govorimo o grafikonu koji pokazuje nacionalnu raspodelu imam jedno pitanje za vas, tiče se Srba. Da li se to odnosi na operacije "Oluja" i "Bljesak" ili na neki drugi period? Na koji period se to odnosi?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: To se odnosi na, dakle, sve ove žrtve su žrtve koje su iz raspona od 1991. godine do 1994. godine. Znači ne odnosi se na akcije "Bljesak" i "Oluja".

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada idemo na sledeću tabelu, a to su raseljene osobe, tabulator 1 u grafikonima. U vašem izveštaju navodite

broj u paragrafu 34(A), 220.338 prognanih osoba. Na koji vremenski period se to odnosi?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: To se odnosi na razdoblje od 1991, 1992. godina, do 1994. godine, ali najveći broj prognanih osoba, 186.903 osobe je upravo do 1991. godine, do sredine 1991. godine, pardon do sredine 1992. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vi ste napravili ovaj grafikoni koji pokazuje raseljene osobe i tu se spominje broj od 168.103 kao najveći broj za 1992. godinu. Imate li to?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Ovdje ste naveli i raseljene osobe po županijama?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Pa tu je prikaz razdoblja i županija iz kojeg su osobe prognane.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Mislím da ovi grafikoni govore sami za sebe tako da ne moramo da ulazimo u detalje. Sledeća grupa, paragraf 34(B) u vašem izveštaju. Tu se spominje 11.834 ubijenih, odnosno poginulih. To je tabulator 2. Vi ste i ovde dali detalje o tome da li su to bili branioци ili civili kao i njihova starost, županije gde je došlo do pogibija i takođe nacionalni sastav. U vašem izveštaju spominjete evidenciju nadležnih tela na temelju kojih ste vi zasnovali vaše rezultate. Možete li da nam kažete šta to znači, šta znači evidencija nadležnih tela?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Problematikom poginulih bavilo se nekoliko nadležnih tijela u Republici Hrvatskoj i to Ministarstvo zdravstva, Odjel za informiranje je dobijao informacije sa terena i vodio je takvu evidenciju. Osim toga za pripadnike oružanih snaga, isto takvu evidenciju ranije je vodilo Ministarstvo obrane, a ta evidencija je, dakle, preuzeta i nalazi se u Ministarstvu hrvatskih branitelja u ovom trenutku. Te dvije evidencije se u nekim detaljima preklapaju. I isto tako postoje evidencija i ekshumiranih osoba iz masovnih i pojedinačnih grobnica koje isto ulaze u kategoriju poginulih osoba koje vodi Ured za zatočene i nestale. Preklapanjem svih tih tri evidencija i micanjem duplikata, duplih imena sa tim evidencija došlo se do broja od najmanje 11.834 osobe, znači iza svakog tog broja stoji ime i prezime i individualni podaci poginule osobe.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vi ste dobili dokumente iz različitih kancelarija i ministarstava. Da li ste onda profilirali duplikate kako biste izbegli ponavljanje u vašim podacima?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da, upravo svi podaci su višestruko provereni i informatički i individualno ručno tako da nema ponavljanja.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vidimo ovde relativno visoki broj, 4.173 osobe za koje je nacionalni sastav nepoznat. Možete li da nam to objasnite?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Znači tu nemamo podatka o nacionalnom sastavu i tamo gdje god nismo imali podatak iza kojeg možemo argumentirano stati takva osoba je išla u kategoriju nepoznatih. A osim toga dio, dio, dakle, članova njihovih obitelji i oni se nisu nacionalno izjašnjavali. Znači, takav podatak ne postoji u zvaničnim dokumentima.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: U vašim grafikonima koji se odnose na status poginulih... Dakle, imamo prvo grafikon koji pokazuje opšti sastav, ali zatim i dijagram koji pokazuje zdravstvene radnike, novinare, strane državljane, verske radnike, kako ste došli do tih informacija?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Postoji posebna, dakle, posebna rubrika u upitniku, odnosno u dokumentu o svakoj posebnoj, poginuloj osobi gdje se navodi takva mogućnost, da li se radi, znači to su osobe koje su posebno štićene po Ženevskoj konvenciji (Geneva Convention) novinari, medicinsko osoblje, vjersko osoblje. Znači, to su osobe o kojima se posebno vodi računa i one su kao takve evidentirane tamo gdje se to normalno moglo dokumentirati i gdje se to zna.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada idemo na paragraf 34(C). U vašem izveštaju navodite 3.052 nestale i nasilno odvedene osobe. Zašto pravite tu razliku? U čemu je razlika između nestalih i nasilno odvedenih?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Nestala osoba je ona osoba o kojoj nema nikakvog podatka dok o nasilno odvedenim osobama postoji podatak da su nasilno odvedeni od svojih kuća. Dakle, postoje svjedoci, a to je evidentirano u tim upitnicima koje smo mi napravili za obnovu traženja nestalih osoba i za svaku tu kategoriju znači postoji onaj tko je odgovoran po svjedočima za nasilno odvođenje, eventualna imena i prezimena, sve se to nalazi u upitnicima koje smo priložili.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Ova brojka od 3.052 osobe u kategoriji nestalih i nasilno odvedeni, da li taj broj obuhvata teritoriju Hrvatske i Bosne kad je reč o građanima Hrvatske?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Tako je. Znači u trenutku kada se vršila obnova popisa svi oni koji su imali nestali osobu građani Republike Hrvatske izvršili su prijavu. Jedan dio tih osoba nestao je na području Bosne i to u tom trenutku 137, 137 što znači da je 2.915 osoba bilo nestalno na teritoriji Republike Hrvatske, a u ovom trenutku je taj broj, dakle koje su, osoba nestalih na području Bosne 72.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Časni Sude, molim da se svedoku pokaže grafikon pod tabulatorom broj 3 koji pokazuje brojeve koji su nešto niže od brojeva u izveštaju. Da li ovaj grafikon pokazuje analizu samo za Hrvatsku teritoriju?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da, ovdje se radi o broju nestalih osoba na teritoriji Republike Hrvatske i to u razdoblju 2002. godine i 1994. godine, znači vidi se paralela u ta dva razdoblja.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Hvala. Mislim da grafikoni govore sami za sebe. A sada paragraf 34(D) i (E), obradimo ih zajedno. Spominjete 2.746 osoba koje su ekshumirane i identifikovane, a 3.356 je ukupno ekshumiranih, dakle, uključujući i neidentifikovane. Kada govorimo o ovih 2.745 identifikovanih osoba, recite nam da li se to odnosi na ekshumacije koje je sprovodila vaša Kancelarija ili obuhvata i ekshumacije koje su obavljale i prethodne komisije godine 1991. i 1992. godine?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ne. Ovdje se odnosi na ekshumacije koje je radio moj Ured i te ekshumacije započele su 1995. godine i sve su provedene na područjima koja su bila ranije okupirana.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li to obuhvata i one koji su nađeni u grobnici u Novom Sadu i na drugim mestima koje ste spomenuli?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ne. Ovo se isključivo odnosi na one žrtve koje smo mi pronašli u 135 masovnih grobnica i 1.200 i nešto pojedinačnih grobišta.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Pre nego što pređemo na zadnje poglavlje "Zatvorski objekti" želim da prvo nešto kažemo o konkretnim lokalitetima zločina i o rezultatima vaše Kancelarije u vezi sa njima. Vi ste

prilikom pripreme vašeg izveštaja trebali da pregledate sve rezultate koji dolaze iz popisa koji su napisani u dodatku optužnice za Hrvatsku, zar ne?
SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Tako je. Tako je, pregledao sam ih.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A kad ste došli u Hag (The Hague) da svedočite, recite nam da li ste vi ili neko od vašeg osoblja proverili popise žrtava iz optužnice i na tim popisima rukom uneli vaše rezultate?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da, svaki taj popis je provjeren i rezultati su rukom uneseni na svaku od tih pojedinačnih popisa.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li ste takođe pregledali dokumentaciju koja se odnosi na lokalitete zločina u vezi sa vašim upitnicima za nestale osobe i izveštajima o ekshumaciji?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da. Pregledano je.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li je dokumentacija koju ste videli autentična?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Apsolutno.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada želim da pogledamo vaše rezultate. Moramo da damo jednu ispravku. Svedok je ispravio neke stvari u našim dokumentima. Prvo, mi nismo uključili Voćin. Možete li da nam objasnite zašto?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Znači, u samom Voćinu nije bila ekshumacija i te žrtve koje su pronađene u Voćinu znači one su pronađene odmah 1991. godine i na samom terenu su identificirane i one se nalaze, njihova imena se nalaze u popisu poginulih, to je onaj popis koji smo dali, 11.000 i nešto osoba. Zato se te osobe ne nalaze evidentirane kod nas u uredu u smislu ekshumiranih osoba.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada Baćin. To je u dodatku paragrafa 40. Vi ste uz svako ime napisali "ID". Šta to znači? Da li to znači ekshumirani i identifikovani?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Oznaka "ID" znači identificiran.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: To je tabulator 6, za potrebe Pretresnog veća. Vidim da ste ovde u stvari ispravili jedno ime i datum rođenja, Vera Jukić.

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U popisu Tužiteljstva bilo je ime Veronika, a ta osoba je Vera Jukić i rođena je 1920. godine, a ne 1919. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Takođe ste uneli i ispravku za Anu Blinju i ustanovili ste da datum rođenja nije tačan.

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Blinja Ana koja je ekshumirana i identificirana rođena je 1923. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Zatim ste uneli još dve ispravke za Matu Barunovića i Štefana Lončara. Tu ste takođe pronašli grešku u imenu?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Tako je. Nije Mato nego Matija Barunović i nije Stefan Lončar nego Stjepan Lončar.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Uz neka imena uneli ste oznaku "M". Šta to znači? Da li to znači da se ta osoba i dalje vodi kao nestala u vašim spisima?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da. To je oznaka za nestalu osobu.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vidim da ste kod nekih imena dodali "ND". Šta to znači?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Znači da ured ne raspolaže nikakvim podacima za tu osobu.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A kad je reč o popisu za Baćin, recite nam da li to takođe obuhvata i žrtve iz Dubice i Cerovljana?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Dakle, to je popis koji obuhvaća žrtve iz Cerovljana i Dubice.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Koliko ste... U koliko ste masovnih grobnica pronašli te leševe?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ovde smo pronašli jednu masovnu grobnicu sa 56, sa 56 žrtava u samom Baćinu. Osim toga pronađene su nekoliko, nekoliko pojedinačnih žrtava koje nisu bile u masovnoj grobnici. Ukupno u Baćinu je ekshumirano 59 osoba, od čega je 56 bilo u masovnim grobnicama, znači tri su bila pojedinačna slučaja. U Cerovljanima su pronađena tri pojedinačna slučaja.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A Dubica?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: I u samoj Dubici pronađeno je šest pojedinačnih slučajeva.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada idemo na sledeću tabelu. To su žrtve iz Lipovanića, paragraf 32, tabulator 11. Ovde ste također uneli neke ispravke. Ispravljeno je jedno ime koje je bilo pogrešno napisano i identifikovali ste sedam leševa, zar ne?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Upravo tako. Sedam osoba u Lipovaniću je identificirano i to je bio broj osoba koje su tamo bile i prijavljene. Ovdje na popisu postoji ime Sindrić, a nije Sindrić nego Cindrić, vjerojatno se radi o tipografskoj pogrešci. Prvo slovo treba samo zamjeniti

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Marija Cindrić?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Cindrić Katja. Cindrić Katja se zove.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li ste nešto pronašli o Mariji Cindrić? Da li znate da li je ona izgubila život?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ništa ne znamo, nemamo podataka i mislim da je tu došlo do, upravo da je došlo do greške ubacivanja dvije osobe istog prezimena, a sobzirom da postoji podatak da je sedam osoba pronađeno u masovnoj grobnici i identificirano upravo se poklapa sa ovim popisom bez Marije Cindrić.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Časni Sude, ovu osobu treba izbrisati sa liste, radi se o grešci. A sada idemo na Vukoviće, tabulator 13. Dodali ste jedan datum rođenja, odnosno godinu rođenja. Šta možete da nam kažete o tome?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U popisu je devet osoba, od toga dvije osobe su identificirane. Jedna od identificiranih osoba Vuković Nikola, dodali smo njegovo godišće, to je 1938. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Kad je reč o osoba koje niste identifikovali, da li se one nalaze na onom popisu od 11.200 kao preminuli ili o njima ništa ne može da se kaže?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ništa ne može reći, znači oni se ne nalaze na onom popisu od 11.000 niti se nalaze na popisu identificiranih.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada idemo na žrtve iz Saborskog, paragrafa 44 u optužnici, tabulator 15 i 16. Naveli ste sve one iz paragrafa iz 44, ali ste vi u toj masovnoj grobnici pronašli još neke leševe?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Tako je. Ovdje na popisu imamo 18 identificiranih osoba, ali moramo reći da je u Saborskom ekshumirano 30 osoba od čega je 27 identificirano. One su pronađene u dvije masovne grobnice i 10 pojedinačnih slučajeva.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vi ste dali i popis dodatnih imena. To je tabulator 16, zar ne?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da, to je dodatni popis koji uz aneks praktično pokriva sve identificirane žrtve.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Kad je riječ o Škabrnji, imamo u stvari dva različita popisa i popis žrtava u Nadinu. To je u indeksu za dokumentaciju, tabulator 19, Škabrnje, slučaj dva se pominju ovde. Kada je reč o prvom popisu žrtve od 18. i 19. novembra 1991. godine da li ste vi došli do bilo kakvih nalaza u vezi sa ovom prvom grupom žrtava u Škabrnji, a ako niste zašto niste?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Prva grupa, znači slučaj jedan Škabrnje je slučaj koji je, gdje su posmrtni ostaci neposredno, dakle, nakon događaja, nekoliko dana nakon događaja isporučeni posredstvom lokalnih vlasti obiteljima i oni su obrađeni, i svi su identificirani i nalaze se na popisu poginulih osoba 11.000 koje smo vam predali i u tome nije učestvovao ured.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Časni Sude, to se odnosi na paragraf 45 optužnice. Mi smo to isključili iz ovog paket ovde, jer svedok nije mogao ništa drugo da doda osim ovoga šta je sad rekao. Kada je reč o žrtvama u Nadinu, vi takođe niste imali nikakve dodatne informacije. Je li to tačno?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Tako je.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada, kada je reč o Škabrnji, drugi slučaj, paragraf 47 optužnice. Vi ste u stvari identifikovali sve osobe koje su ovde navedene. Recite nam u koliko su grobnica oni bili i da li ste našli još tela?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Sve, sve ove osobe koje se nalaze na popisu su pronađene u masovnoj grobnici u Škabrnji gdje je pronađeno 27 osoba. Ekshumacija je bila 6. šestog 1996. godine i znači sve osobe koje se nalaze na popisu Škabrnje su identificirane.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada da pređemo na Brušku. Bruška takođe nije u ovoj fascikli časni Sude. Možete li da nam objasnite da li je reč o sličnom objašnjenju kao što ste dali već ranije, da se niste time bavili?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Nismo se bavili pitanjem Bruške.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li vam je poznato da li su ti koji su navedeni kao žrtve u Bruškoj kao poginuli da li su oni u spisku onih 11.800 žrtava ili ne znate?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ne bih znao u ovom trenutku reći.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada ćemo se pozabaviti Poljoprivrednim dobrom "Ovčara". Pored vaših uobičajenih oznaka "ID", "M" i "ND" vi ste sada uneli i oznaku "ID" sa malom zvezdicom pored toga "ID". Šta to znači kada se pogleda ova tabela?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Znači da je ta osoba na popisu osoba koje su identifikirane, ali da nije pronađena u masovnoj grobnici Ovčara nego na nekom drugom lokalitetu.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Časni Sude, sada govorim o tabulatoru 22 i 23. Kada ste pogledali ovaj popis da li ste u stvari našli jednu osobu koja je živa i da li ste tužiocu na to ukazali?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da. Pregledom ovog popisa pronašli smo osobu po imenu Vilenica Žarko. Ta osoba je živa. Ona se na popisu našla, našla se i u dokumentima ureda kao nestala osoba gdje se navodilo da je nestala i zadnji put viđena u vukovarskoj bolnici. Upitnik je popunila majka od navedenog i za njima je bila raspisana potraga i kroz potragu smo utvrdili da se ta osoba nalazi živa.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Časni Sude, ta osoba Žarko Vilenica...

SUDIJA MEJ: Da. Gospođo Uerc-Reclaf, bilo bi dobro da u određenom trenutku kada je reč o ovom svedočenju ili bilo kom drugom svedočenju da formalno uvedete dokument sa izmenama optužnice, da biste uneli izmene i izbacili ova imena.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Da, mi ćemo to da uradimo na kraju izvođenja dokaza kada sve bude jasno i svi detalji raščišćeni.

SUDIJA MEJ: Da, ali imajte to na umu.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da. Kada je reč o Vukovaru, možete li da nam kažete u koliko ste grobnica našli žrtve koje su identifikovane i šta je bilo sa neidentifikovanim telima u tim istim grobnicama?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Na području Vukovara u samom gradu, području grada Vukovara pronađene su četiri masovne grobnice gdje je ukupno ekshumirano 1.319 osoba. Od toga je identificirano 1.094 osobe dok su preostale osobe u daljnjem procesu identifikacija i one su pohranjene u za to napravljene grobnice koje se nalaze u Zagrebu i u Osijeku.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vi ste takođe uneli nekoliko ispravki u popis imena, pored ove u vezi sa osobom koja je živa. Takođe ste ispravili par imena i datuma rođenja. Mislim da to ne moramo ovde da ponavljamo. Imam jedno pitanje. Vi ste naveli kao identifikovanu osobu ženu Janju Pothorski. Da li ste našli Janju Pothorski, i da li ste našli još jednu osobu ženskog pola, žrtvu iz bolnice u Vukovaru? Dakle, da li ste našli još jednu osobu ženskog pola u toj grobnici?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U masovnoj grobnici na Ovčari gdje je bilo 200 žrtava među do sad identificiranim žrtvama našli smo još jednu žensku osobu. Radi se o gospođi Ružici Markobašić koja nije bila evidentirana kao ranjenik ili bolesnik nego se vjerojatno sklonila u bolnicu u tom trenutku. Moram napomenuti da je ona bila u visokom stupnju trudnoće.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A da se sada pozabavimo dalje, to je paragraf 50. U kojoj grobnici, masovnoj grobnici su pronađena ova tela?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ova tjela pronađena su u masovnoj grobnici u mjestu Čelijama, a grobnica je ekshumirana 23. drugog 1998. godine. U grobnici je pronađeno 14 posmrtnih ostataka.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Časni Sude, sada smo na tabulatoru 25. Vi ste ovde takođe uneli belešku da je jedna od osoba u ovom popisu nađena ustvari na jednom drugom mestu, a to je Daljski atar. Kakva je to grobnica? Da li je to grobnica u kojoj je pronađena samo jedna osoba?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: U daljskom ataru pronađena je, pronađena je masovna grobnica. Radilo se o bunaru je pronađeno preko 20 posmrtnih ostataka.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A da li ste u dodatnom popisu koji se odnosi na druge osnove zločina, da li ste naveli takođe i taj isti bunar u kom ste pronašli ta tela?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da. Znači, znači posmrtni ostaci koji se navode u slučaju dva i tri pronađeni su u masovnoj grobnici u Dalju i u Čelijama.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Kada je reč o žrtvama u Baranji, drugi i treći slučaj, to je paragraf 51 optužnice, a tabulator 29 i naredna dva tabulatora, mi imamo ovde osobu po imenu Oroz Vinko i takođe Marinko Šomodvorac. Da li znate gde su oni pronađeni?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Marinko Šomodvorac i Vinko Oroz pronađeni su na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije u Novom Sadu i kroz bilateralne razgovore sa Saveznom Republikom Jugoslavijom ti posmrtni ostaci su isporučeni nakon su identifikirani, a uz njih smo dobili i pripadajuću dokumentaciju, odnosno obdukcijske nalaze.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li je dokumentacija koju ste dobili pokazala kako su ta tela stigla u Novi Sad?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Prema dokumentaciji koju smo dobili vidi se da su posmrtni ostaci izvađeni iz... Pronađeni u rijeci Dunav preko puta grada Iloka na tom području.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li vam je poznato da li su i druga tela u vezi sa ovim incidentom takođe bačena u reku Dunav?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da. I preostala tela su bačena u Dunav, ali njih smo pronašli u masovnoj grobnici u Iloku u devetom mjesecu 1999. godine nakon čega se prišlo identifikaciji i utvrđen je njihov identitet. Moram isto tako reći da prema, prema odrijeđenim izjavama svjedoka i ono što smo saznali da ti posmrtni ostaci su izvađeni iz rijeke Dunav i tada stavljeni u masovnu grobnicu.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: I pomenuli ste masovnu grobnicu u Iloku. Je li tako?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: To sam, o toj grobnici i govorim. Znači, imamo...

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da. A sada smo na paragrafu 52. To su žrtve na minskom polju Lovas, a to je tabulator 33 i tabela koja sledi. Gde su nađena tela ovih ljudi?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Posmrtni ostaci osoba koje su, koje se nalaze na popisu pronađeni su u masovnoj grobnici u mjestu Lovas. Njih je bilo u toj masovnoj grobnici 68 osoba, a grobnica je ekshumirana u šestom mjesecu 1997. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Sada ćemo preći na Erdut, prvi slučaj, paragraf 53. Šta možete da nam kažete o nacionalnoj pripadnosti ovih žrtava?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Evidentno je da se ovdje radi o pripadnicima mađarske nacionalne manjine. Na popisu je 12 osoba od čega je 10 identificirano, a posmrtni ostaci su pronađeni u masovnoj grobnici u Čelijama, a u toj grobnici je bilo 16 žrtava.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A slučaj dva, to je paragraf 53, tu su navedene još tri osobe. Da li su one takođe Mađari? Govorim sada o tabulatoru 40.

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Tako je. Radi se o tri osobe koje su pronađene u masovnoj grobnici u bunaru u Borovu Selu, dakle, nedaleko od Dalja. Grobnica je ekshumirana u devetom mjesecu 2000. godine i sve tri osobe su identificirane i isto se tako radi o pripadnicima mađarske nacionalne manjine i rodbinskoj vezi sa jednom od identificiranih osoba iz grobnice u Čelijama.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: U prethodnoj tabeli smo imali Franju Papa rođenog 1934. godine, a sada imamo Franju Papa rođenog 1960. godine. Da li su to otac i sin?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: To su otac i sin i supruga također. Ona je mislim rođena 1930. godine

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Sada ćemo da pređemo na sledeću tabelu. To je Erdut sedmi slučaj, paragraf 53, tabulator 44. Časni Sude ovde je navedena samo jedna osoba. Da li je to još jedan srodnik prethodno navedenih mađarskih žrtava?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: To je isto osoba mađarske nacionalne manjine iz Erduta. Pronađena je u bunaru u Dalj planini nedaleko od Erduta.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Sada ćemo da pređemo na sledeću tabelu, Klisa. To je paragraf 54, a tabulator 48, 49. Vi ste identifikovali sve žrtve koje su ovde navedene. Gde su one pronađene?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Svih pet identifikiranih osoba sa ovog popisa pronađeno je u masovnoj grobnici u mjestu Čelije. Znači oni su isto, u istoj grobnici kao i one prethodne iz paragrafa 53.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Sada ćemo preći na žrtve u Vukovaru, paragraf 55. Vi ste identifikovali sve žrtve i možete li da nam kažete gde su oni pronađeni?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Na popisu se nalazi 11 osoba. Svih 11 je identifikirano. Prve četiri osobe pronađene su u masovnoj grobnici na farmi "Lovas" pokraj mjesta Dalja u grobnici u kojoj su bile 24 žrtve, a preostali su pronađeni u masovnoj grobnici na katoličkom groblju u mjestu Dalju. U grobnici je pronađeno 11 žrtava.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da. Sada ćemo da pređemo na Erdut. Prvo ćemo da pogledamo četvrti slučaj, paragraf 56, tabulator 54 i 55. Gde su nađena ova tela?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ova tela su pronađena u masovnoj grobnici zvanj Daljski atar. Radi se o bunaru gdje su pronađene 23 žrtve, da su ekshumirane u desetom. mjesecu 1998. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: U ovim tabelama koje ste pomenuli kada unesete oznaku "M" ta se osoba vodi kao nestala i "ND" i druge koje smo ranije pomenuli, da li bi te osobe bile u popisu u 11.800 ubijenih, poginulih ili vi ne znate ništa o tim osobama?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Osobe koje su označene sa oznakom "M" su osobe koje su nestale i one se nalaze na popisu nestalih osoba, to je onaj popis od 1.283 sada u ovom trenutku, a gdje imamo oznaku "ND" to je osoba o kojoj nemamo nikakvo saznanje što znači da nitko od članova njihovih obitelji nije pokrenuo postupak traženja, ali nije još utvrđena kao mrtva.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da. I poslednja tabela koja se odnosi na Erdut, paragraf 57. Ponovo, vi ste identifikovali sve osim jedne osobe. Da li su oni takođe nađeni u bunaru koji ste pomenuli?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Tako je. I te osobe su pronađene u istom bunaru, znači u daljskom ataru.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Način na koji su te osobe bile smeštene u bunaru, da li vam je to ukazivalo na to kada su oni stavljeni u bunar? Da li ste u samom bunaru došli do bilo kakvih nalaza koji bi pokazali kada su oni u stvari stavljeni u taj bunar?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da, sobzirom da postoje podaci o vremenu nestanka tih osoba, većine tih osoba i način kako smo ih pronalazili, znači oni koji su ranije nestali oni su pronađeni u donjem delu bunara, a oni koji su vremenski zadnji nestali pronađeni su na vrhu. Znači tu imamo, čak možemo praviti rekonstrukciju u odnosu na vrijeme nestanka kako su žrtve slagane. Znači one koje su prve nestale bile su na dnu bunara, one koje su zadnje nestale bile su na vrhu bunara. Radi se o malom prostoru tako da nije moglo doći do mješanja žrtava.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A sada dolazimo do poslednje grobnice kojom ste se vi bavili. To su žrtve u Grabovcu, paragraf 59 optužnice, a tabulator 63 i 64. Gde su ova tela pronađena?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Svih pet žrtava sa popisa su identificirana. Pronađene su u masovnoj grobnici u Bijelom Manastiru, ali prema saznanjima kojima raspoložemo, a kasnije smo to i dokazali, te žrtve bile su najprije pokopane u mjestu Tikveš, radi se o jednom lovištu. Od tamo su između 1993. i 1994. godine premještene u masovnu grobnicu u Belom Manastiru koja se nalazila u okviru katoličkog groblja.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da li ste u toj primarnoj grobnici na lovištu našli posmrtno ostatke tih ljudi? Kako ste mogli da dokažete da su oni izmešteni u drugu ili sekundarnu grobnicu?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Prema, prema svjedoku koji je vršio to prebacivanje. Pokazao je mjesto te grobnice. Nakon toga se prišlo analizi, odnosno iskapanju tog mjesta i na tom mjestu pronađeni su sitni ostaci ljudskih kostiju i osim toga pronađeni su određeni odjevni predmeti koji su ukazivali upravo da se radi o predmetima koji su pronađeni i kod ekshumiranih žrtava, takvi slični predmeti.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Ta primarna grobnica u Tikvešu, da li je ona blizu Grabovca, odnosno kakve veze ta grobnica ima sa žrtvama?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Pa, mjesto Grabovac je negdje, negdje desetak, otprilike desetak kilometara do tog mjesta gdje su oni pronađeni.

Rekao sam da se tu radilo o jednom lovištu gdje su bile stacionirane paravojne formacije za vrijeme okupiranja tog područja.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Na koju paravojnu formaciju mislite?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Prema izjavi svjedoka koji je opisivao to premještanje, dakle, tu su se nalazili pripadnici Crvenih beretki, tako su se zvali. Vjerojatno se radi o pripadnicima Arkanove formacije i kapetana Dragana. Tako je bilo rečeno.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: I to vam je rekla ta osoba koja vas je uputila na tu grobnicu, na osnovu toga vi to znate. Mi imamo tabelu koja se odnosi i na žrtve u Dubrovniku. Da li ste se vi na bilo koji način bavili žrtvama u Dubrovniku i da li možete da kažete nešto o njima?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ne. Ne mogu ništa reći o tome izuzev da se nalaze na popisu poginulih od 11.000 koje smo vam dostavili.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da. Sada ćemo da se pozabavimo zatvorskim objektima. Vi ste već pomenuli da ste se bavili zatvorskim objektima i razmenama. Možete li da nam opišete metodologiju koju ste primenili u vašem izveštaju? Ne moram to da ponavljamo. U stvari možete li da nam kažete kada je razmenjena poslednja osoba?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Poslednja osoba je razmjenjena 1996. godine.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Odakle je razmenjena?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Ta osoba je bila u, prema njenom svjedočenju zatvorena u Erdutu i razmjenjena je na području na liniji razdvajanja tada okupiranog područja kod Lipovca.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Vi ste takođe pripremili tabele u vezi sa zatvorskim objektima. To je tabulator 5. Časni Sude, svjedok nas je obavestio da je prva strana nešto šta treba da se ažurira. Više nije tačna tako da treba da uklonite tu prvu stranu, stranu na kojoj piše da je bilo 7.666 i pominju se zarobljene, nestale i poginule osobe. Dakle, to bi bilo netačno, pa molimo da uklonite tu stranu. Kada je reč o polu i statusu zatvorenika na koji način ste pravili razliku između vojnika i civila? Da li ste to radili na isti način koji ste već ranije opisali?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Da, to je na isti način koji sam ranije opisao. Zvanične evidencije su u pitanju.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: Da. Ja bih samo htela da znam, vi imate relativno veliki broj ljudi čiji je status nejasan. Taj broj je 3.614. Možete li da nam kažete zašto je taj broj toliko velik?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Zato što mi nemamo zvaničan podatak, ali je jasno da ne ulaze u kategoriju pripadnika oružanih snaga zato što bi tada bili evidentirani kao takvi i ostvarivali određena statusna prava, a za koje je svaki od njih posebno zainteresovan. Prema tome, to možemo apsolutno isključiti i dodati ih kategoriji civila.

TUŽILAC UERC-RECLAF – PITANJE: A kada je reč o drugim tabelama vi ste takođe naveli određenu privilegovanu grupu kao što su povređeni, medicinsko osoblje, novinari i verski radnici. Ja imam još jedno pitanje koje se odnosi na zatočeništvo tih osoba. Vi ste naveli brojeve koji se odnosi na zatvorenike i kažete nepoznati zatvorenici. Kako to objašnjavate?

SVEDOK GRUJIĆ – ODGOVOR: Lošom popunjenošću podataka. Naime, radi se o tome da je jedan broj zatočenika koji su bili, koji su evidentirani kao takvi razmjenjen prije formiranja Komisije na određenim lokalnim razinama i tada su uzimani samo osnovni nedostatni podaci.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Da. Časni Sude, htela bih sa svedokom da razgovaram o određenim lokalitetima koji se navode u optužnici kao zatvorenički objekti i za to će nam trebati još 15 minuta, pa mislim da je ovo dobar trenutak da prestanemo sa radom za danas.

SUDIJA MEJ: U redu. Za danas ćemo da prestanemo sa radom. Nastavljamo sutra u 9.00. Molim vas, da se vratite sutra gospodine Grujiću u 9.00.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Ja imam još nešto u vezi sa svedokom. Pošto je ovo sudski veštak Tužilaštvo ima obavezu da ga dovede ovde i vrati. Dakle, da li nam je dozvoljeno da to uradimo?

SUDIJA MEJ: Pod uslovom da ne pričate o predmetu.

TUŽILAC UERC-RECLAF: Da.